

de Reformatorische School

DRS

magazine

VERDER

- ◆ Hoe bedrijven en studenten elkaar vinden
- ◆ In Schotland betalen ouders christelijk onderwijs zelf
- ◆ Verantwoordelijke leerlingen als ideaal

thema

BREEDVORMEND ONDERWIJS

Whole Child Development

Peter van Olst

'Wat heeft dit kind in deze context en op dit moment nodig'

Ds. P.C. Hoek

'Zal onderwijs niet de hele mens op het oog hebben? Hoofd, hart en wandel'

Ouderavond

Sinds 4 mei zijn we ouders van onze zoon Kees en heb ik een ander beeld van de ouderavond. Leerlingen die nu weleens negatief opvallen qua gedrag zijn ook ooit lieve baby's geweest die door hun ouders zijn geknuffeld en met veel inzet opgevoed.

Ouders krijgen gedurende de opvoeding lessen in geduld en nederigheid, want bij niemand gaat het precies zoals je denkt en op elk kind is er wel iets aan te merken. Als je dit beeld meeneemt naar de ouderavond, voer je de gesprekken wellicht anders.

Sowieso is het een bijzondere tijd als je een kind krijgt, want er start een heel andere fase. Ik had niet gedacht zo verliefd op onze zoon te zijn. En als we als gezin terugkijken, is het wonderlijk hoe mensen meeleven, bidden en oprechte belangstelling tonen. Een hele verantwoordelijkheid, maar ook veel positiefs.

In gesprekken krijgen we helpende adviezen, maar ook opmerkingen waarin de ander vooral zijn eigen beeld van de werkelijkheid poneert. Daarin is jammer genoeg veel aandacht voor de tien procent die niet naar wens verloopt. Hopelijk geeft u dit percentage de juiste plek in het gesprek.

Zoals je bij een baby lang niet altijd weet wat er aan de hand is, is dat later regelmatig nog zo. Je hebt niet alle leerlingen volledig in beeld. Soms investeer je te weinig en in andere gevallen verschil je op dat moment in het leven te veel. Als een baby stopt met huilen weet je vaak dat je de juiste toonhoogte aanslaat, maar bij een leerling is dat lastiger te peilen. Lessen: veel inzet, hoge idealen, een meedenkende omgeving en het niet van jezelf verwachten.

Colofon

DRS Magazine is hét onderwijsblad voor het christelijk/reformatorisch onderwijs. DRS Magazine wil leraren, leidinggevenden, besturen en kerkenraden op de hoogte houden van actuele ontwikkelingen in onderwijsland en handreikingen voor bezinning bieden. DRS Magazine is een uitgave van Driestar educatief, RMU sector Onderwijs GOLV en VGS. Meer informatie is te vinden op www.drs-magazine.nl

Hoofdredacteur:
Maarten van Zetten
hoofdredacteurdrs@vgs.nl

Eindredacteur:
Petra Hooglander-Bijvank

Online redacteur:
Marnix Hogendoorn
M.Hogendoorn@driestar-educatief.nl

Redactiesecretaresse:
Tineke Slagboom-van den Belt
tslagboom@kliksafe.nl

Redactieleden:
Mettie de Braal-Prins, Marjorie Cimon-Mulder, Niels de Jong, Hanna Jongejan-Kater, Alice Middelkoop-Stijssiger, Peter van Olst, Joke van Winkel

Abonnee-administratie:
Kastanjelaan 10, Ridderkerk,
Postbus 5, 0180-442675
abonnementendrs@vgs.nl
ISSN: 1872-4930

Ontwerp en realisatie:
BladenMakers
www.bladenmakers.nl

Advertenties:
iConnect
06-13718969
djheijkamp@iconnectmedia.nl

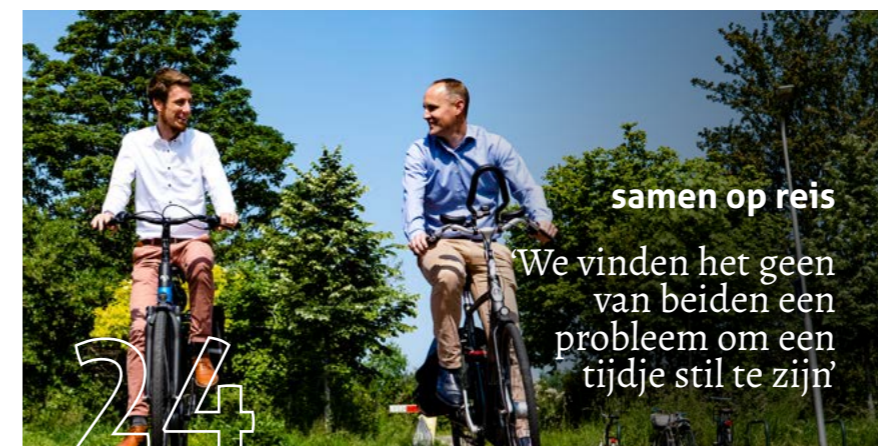
Beeldrechten:
Indien niet specifiek vermeld, berusten beeldrechten bij de uitgever of geïnterviewde.

Verschijsning:
DRS Magazine verschijnt 9 keer per jaar. Een jaarabonnement kost € 29,50 excl. btw. Jaarabonnementen lopen van 1 januari t/m 31 december. Opzeggen voor het nieuwe jaar kan t/m 30 november.

Probeer nu
3 nummers voor
€ 7,50

thema BREDVORMEND ONDERWIJS

5 Hopen, gedenken, gehoorzamen

6 Actueel

THEMAKATERN

10 Bouwstenen voor breedvormend onderwijs

14 Het hele kind

16 Goed weten waar je staat

18 Losband over open vensters

20 Apeldoornse Hoornbeek-hotspots

23 Over de schreef

24 Samen op reis

26 'Ga als school niet met je rug naar de samenleving staan'

28 Vernieuwde aanpak

30 De leraar als gids

32 Christelijk onderwijs zonder een penny subsidie

34 Benut het verschil

37 Integraliteit als stimulans voor duurzame inzetbaarheid

38 'Voldoe aan de eisen, zonder je te laten leiden door de overheid'

42 Verantwoordelijkheid, meer ideaal dan werkelijkheid?

45 Reünie DRS magazine 50 jaar

46 Laten horen en zien waar je voor staat

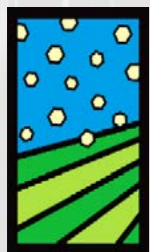
WOULD YOU LIKE TO
HELP US?

WAAROM

Wij zitten op een **christelijke school**. Het is een private-school, dat betekent dat onze school geen geld krijgt van de overheid. Maar wij kosten wel veel: **€600 per maand!** Om dat allemaal zelf te betalen is heel lastig. **Wilt u helpen?**

HOE

U kunt de **QR-code** scannen of een gift overmaken op **IBAN NL88 RABO 0128 3336 42**. Het fijnst vinden we het als u een **vriend** van ons wordt. Als u dat wilt gaat u naar www.svcos.nl/word-vriend, kies dan voor de optie 'Ik geef een maandelijks bedrag'.

MANNAFIELDS
CHRISTIAN SCHOOL

Christian School

bepeinzen

DS. P.C. HOEK
Docent praktische theologie
en apologetiek aan het Hersteld
Hervormd Seminarie en
predikant in de hersteld
hervormde kerk in Putten

'En dat zij hun
hoop op God
zouden stellen, en
Gods daden niet
vergeten, maar Zijn
geboden bewaren.'

Psalm 78:7

Hopen, gedenken, gehoorzamen

We kunnen Psalm 78 wel de psalm van het onderwijs noemen. Dat is het getuige het eerste vers ook letterlijk: een onderwijzing. Het betreft onderwijs in het kader van het verbond: het gaat voort van kind tot kind. Wat onderwezen moet worden is voor Asaf, de dichter van deze onderwijzing, geen vraag: Gods wet en getuigenis.

De regel uit deze onderwijzing boven dit meditatieve woord maakt duidelijk wat het doel van dit onderwijs is: dat de kinderen hun hoop op God zouden stellen, Zijn daden niet vergeten en Zijn geboden bewaren. Je zou het in drie werkwoorden kunnen samenvatten: hopen, gedenken en gehoorzamen. Het maakt hoe dan ook duidelijk dat dit onderwijs niet enkel gericht is op kennis. Zo is het ook. Het is er immers op gericht dat de kinderen Gods daden niet vergeten, maar van die daden weten en bij die daden leven. Tegelijk tast het zoveel dieper, namelijk tot op de hoop van het hart: '... en dat zij hun hoop op God zouden stellen.' Daár wil het gedenken van Zijn daden dienstbaar aan zijn. En in de derde plaats heeft het betekenis voor het hele leven, een leven dat ingericht en ingeregeld is naar Gods gebod: '... Zijn geboden bewaren.'

Nu raakt dit eerst en vooral aan het onderwijs van ouders aan kinderen. Het voorhouden van en het voorgaan in de weg van de HEERE, zoals zij zich daar bij de doopvont met de kracht van een eed toe verplicht hebben. Daarnaast en daarna heeft het ook betekenis voor ons die een roeping hebben in het kader van het 'doen en helpen onderwijzen'. Zal ook dat onderwijs niet de hele mens op het oog hebben? Niet alleen gericht op de kennis – het hoofd – maar ook op het hart en de wandel. In het verlangen dat ze hun hoop op God stellen en Zijn geboden bewaren.

Uiteraard is het nodig dat kinderen de kennis verwerven die nodig is, met het oog op hun positie en roeping in dit leven. Echter, dat is allesbehalve vrijblijvend. Welke wegen ze gaan, welke keuzes ze maken, wordt bepaald door het kompas waarop ze reizen. Dan is de kennis van God, van Zijn getuigenis en ook van Zijn daden van het grootste belang. En er is een nog groter belang. De hoop op God strekt zich uit tot voorbij dit leven. Wat een genade als de Heere ons onderwijs daartoe gebruikt en zegent!

AGENDA

16 november 2023

Regiobijeenkomst ROV: Wat is waarheid?

Opvoeden in een tijdperk van AI en bedrieglijke sociale media. Spreker: S.M. de Bruijn. Vóór deze bijeenkomst wordt de Algemene Ledenvergadering gehouden. De vergadering begint om 19.00 uur. Bent u lid van de ROV, dan nodigen wij u van harte uit deze bij te wonen. U kunt zich hiervoor per e-mail aanmelden. Tijd: 19.45 tot 20.00 uur, inloop vanaf 19.30 uur.

Locatie: Pieter Zandt
Scholengemeenschap locatie Kampen
Adres: Kamperstraatweg 1a
E-mail: info@rovereniging.nl
www.rovereniging.nl

11 en 25 januari en 15 februari 2024

Secretariële vaardigheden

Een driedaagse training in timemanagement, notuleren en gastvrijheid door Arina van den Bor (Hoornbeek College). Doelgroep: managementassistenten met (enige) ervaring
www.vgs.nl/trainingen

25 januari en 15 februari 2024

Effectief vergaderen en vakkundig voorzitten

Dag 1 gaat over de invloed en de rollen van de voorzitter, de agenda en de manier waarop agendapunten behandeld kunnen worden. Op dag 2 staat de besluitvorming centraal, maar ook het sturen tijdens de vergadering. De training wordt verzorgd door Arthur Noordhuis (Nederlands Debat Instituut).
www.vgs.nl/trainingen

RMU-LIDMAATSCHAP VOOR MEDEZEGGENSCHAPSRADEN

Via de medezeggenschapsraad (mr) kunnen ouders en leerkrachten meepraten en adviseren over de gang van zaken op school. Bijvoorbeeld over schooltijden, de ouderbijdrage, de veiligheid van school, maar ook als het gaat om zaken als het kwaliteitsbeleid (schoolplan), de vakantieplanning en het taakbeleid.

Zeker nu de overheid steeds meer verantwoordelijkheden overlaat aan besturen en directies van scholen, is het van belang dat er een goed geïnformeerde en goed functionerende mr op school aanwezig is. Alle bij de school betrokken geledingen, zowel ouders en leerkrachten als bestuursleden en directies, hebben daar profijt van.

Ter ondersteuning van de medezeggenschapsraden heeft de RMU een collectief lidmaatschap voor de mr ontwikkeld. Dit lidmaatschap geeft recht op ondersteuning door gekwalificeerde medewerkers van de RMU en op flinke kortingen bij adviseringstrajecten en cursussen. Tientallen (gemeenschappelijke) medezeggenschapsraden zijn en vormen ook een netwerk waarin van elkaar geleerd wordt.

Indien van een schoolvereniging of stichting met meerdere scholen alle mr's lid worden, geldt een korting per mr. De gmr is in dat geval gratis lid. Neem voor meer informatie of het aanvragen van de informatiefolder gerust contact op met de RMU. (0318) 54 30 30 of info@rmu.nu.

REÜNIE DRS - 50-JARIG BESTAAN

Op 10 november van 15.00-17.00 uur hopen we de reünie te houden voor iedereen die op welke manier dan ook zich in het verleden voor DRS Magazine heeft ingezet, of dat nu nog doet. Vanaf 15.00 uur is er inloop en om 15.30 uur wordt de bijeenkomst geopend. Er is een gesprek tussen oud-hoofdredacteuren, hierna een hapje en drankje en er is gelegenheid om met elkaar te dineren.

De locatie is de congresruimte van Driestar educatief en u kunt zich aanmelden door de QR-code te scannen en het formulier in te vullen. Hopelijk tot dan!

Week van het christelijk - reformatoerisch onderwijs 2024

VGS organiseert samen met DE, RMU en ROV D.V. 22-26 januari voor het eerst de "Week van het christelijk-reformatoerisch onderwijs". Het thema van die week is: "Leef je waarden!"

Velen herinneren zich wel de gevleugelde uitspraak van wijlen Pim Fortuyn: 'Ik zeg wat ik denk en doe wat ik zeg.' Maar hoe zit dat met ons, christelijk-reformatoerische scholen en onderwijzers? Doen wij waar we voor staan? Spoort ons leven met onze leer? Kortom: zijn wij integer?

"Integriteit" is het jaarthema 2024 van Onderwijs van Waarde, een gezamenlijk initiatief van de hierboven genoemde organisaties. Met elkaar – en met betrokkenen uit onze achterbannen! – willen we verkennen hoe we onze christelijke waarden kunnen leven. Hoe we (nog beter) handen en voeten kunnen geven aan onze grondslag. Het goede doen, maar ook: onze plek kennen en anderen ruimte geven. En: vrijmoedig uitkomen voor de Gods goede boodschap, juist in onze seculariserende samenleving.

Tijdens de week van het christelijk-reformatoerisch onderwijs vinden er twee bijeenkomsten plaats:

- 24 januari voor onderwijzpersoneel en schoolleiders;
- 26 januari voor (directeur-)bestuurders, toezichthouders en mr-leden.

Binnenkort volgt meer informatie over de locaties, programma, sprekers en de mogelijkheid om aan te melden. Zie daarvoor o.a. www.onderwijsvanwaarde.nl.

ONZE LEERLINGEN ZIJN WERELDBURGERS

Internationalisering en wereldburgerschap, thema's waar we vandaag de dag niet omheen kunnen, zeker niet in het onderwijs. Onze leerlingen groeien immers op in een wereld die niet stopt bij de landsgrenzen. Daarom organiseert Driestar educatief een symposium over Wereldburgerschap, om jou te inspireren.

Globalisering bracht de wereld achter onze voordeur en online mogelijkheden zorgen voor ontmoetingen wereldwijd. Onze leerlingen zijn wereldburgers. Daarom hebben we in het onderwijs de taak om hen kennis te laten maken met de internationale en interculturele samenleving.

Dit symposium vindt plaats op woensdag 15 november 2023 van 15.30 tot 19.30 uur bij Driestar educatief in Gouda. Je kunt een workshop volgen en er zijn lezingen van Gert-Jan Segers, Peter van Olst en Tamme Spoelstra. Meer informatie over de inhoud van het symposium en over het aanmelden vind je op www.driestar-educatief.nl/over-ons/actueel/agenda/symposium-wereldburgerschap.

Tips voor DRS? Mail naar: tslagboom@klikSAFE.nl

Lezingen over actuele christelijke thema's

Wil je je verdiepen in actuele christelijke thema's? Dat kan bij de Studium Generale-lezingen van Driestar hogeschool! Dit jaar is er weer een veelzijdig programma. Iedereen is van harte welkom in Gouda!

1 december 2023

Genderdiversiteit - principiële en pastorale bezinning

Genderdiversiteit is een onderwerp dat volop in de belangstelling staat. Maar waar hebben we het eigenlijk over? Wat betekent dit voor de kerk en de school? En hoe kunnen we op een bijbels pastorale manier omgaan met deze problematiek?

Prof. dr. J. Hoek zal op deze avond met ons nadenken over allerlei vragen over dit onderwerp. Deze avond wordt verzorgd door Prof. Dr. J. Hoek, emeritus hoogleraar systematische theologie.

13 december 2023

Gesprekken op de brug

Je vindt het prachtig om Bijbelverhalen te vertellen. Als leerkracht of kinderwerker probeer je de Bijbelse boodschap dicht bij het leven en de belevingswereld van kinderen te brengen.

Maar hoe doe je dat als een deel van de kinderen onbekend is met de Bijbel? Hoe bereik je hen, hoe overbrug je de kloof?

Dr. J.H. van Doleweerd heeft in zijn functie als lector voor het Protestants Centrum voor Godsdienstig Vormingsonderwijs hier onderzoek naar gedaan en zal ons hierin richting geven.

Meer informatie en inschrijven:
www.driestar-educatief.nl/studiumgenerale

Of scan de QR-code!

Driestar hogeschool

Thema BREEDVORMEND ONDERWIJS

Willemijn van Woerkum:
'Het terugvinden van collectiviteit is een van de grootste uitdagingen van deze tijd'

Heleen Driecce:
'Rijk onderwijs spreekt de leerling én de student niet alleen cognitief aan, maar ook fysiek, sociaal, emotioneel, artistiek, moreel en spiritueel'

BOUWSTENEN VOOR BREEDVORMEND ONDERWIJS

GEZAMENLIJK ONDERZOEK PABO'S EN BASISCHOLEN WERPT VRUCHTEN AF

Goed onderwijs beoogt de brede vorming van leerlingen. Wie die stelling van harte onderschrijft, loopt al snel aan tegen een cultuur van individuele prestaties, waarin leerlingen vooral op cognitief gebied tot elkaars concurrenten worden gemaakt. Brede vorming, hoe doe je dat in de praktijk?

In 2020 sloegen vier pabo's de handen ineen. Vertegenwoordigers van de Hogeschool van Amsterdam, de Spring-opleiding van Hogeschool Leiden, het Teachers College van Windesheim Zwolle en ook de pabo-opleiding van Driestar hogeschool vormden samen een leergemeenschap om onderzoek te doen. Het projectleiderschap werd opgepakt door stichting NIVOZ (zie het interview met projectleider Willemijn van Woerkum). Samen met een aantal basisscholen wilden genoemde pabo's lessen voor het Nederlandse onderwijs trekken uit een internationale beweging met de naam Whole Child Development (WCD).

Stichting NIVOZ had al een voorstudie gedaan. Goed onderwijs is noodzakelijkerwijs breedvormend onderwijs, was daarvan de conclusie. 'Samengevat: in de praktijk wordt onderwijs soms vooral opgevat als de individuele prestaties van de leerling. Meestal in verschillende onderwerpen. Deze opvatting ontkent echter de psychologische basisbehoefte van elk individu om in de eerste plaats dingen te doen met en voor vertrouwde anderen. Onderwijs dat te geïndividualiseerd en in hokjes verdeeld is, gaat voorbij aan het gegeven dat in de echte wereld alles onderling met elkaar verbonden is.' De voorstudie kwam tot een voorlopige omschrijving van de tegenbeweging WCD als 'een raamwerk voor brede vorming van het hele kind' die 'alle dimensies van de menselijke ontwikkeling op waarde schat.'

Bouwstenen

Voldoende voor de vier pabo's, waar- onder dus ook de reformatorisch-christelijke Driestar, om aan te haken en een eigen bijdrage te leveren. Jaren van aftastende en diepgravende gesprekken volgden, waarin langzaam maar zeker een gezamenlijke houding en taal werd gevonden om leraren op te leiden voor breedvormend onderwijs – en dit ook actief een plek te geven in de verschillende opleidingen. Inmiddels is het project het vierde en voorlopig laatste jaar ingegaan. Na eerdere bijdragen op onder meer VELON-congressen voor lerarenopleiders kan voorzichtiger een eerste balans worden

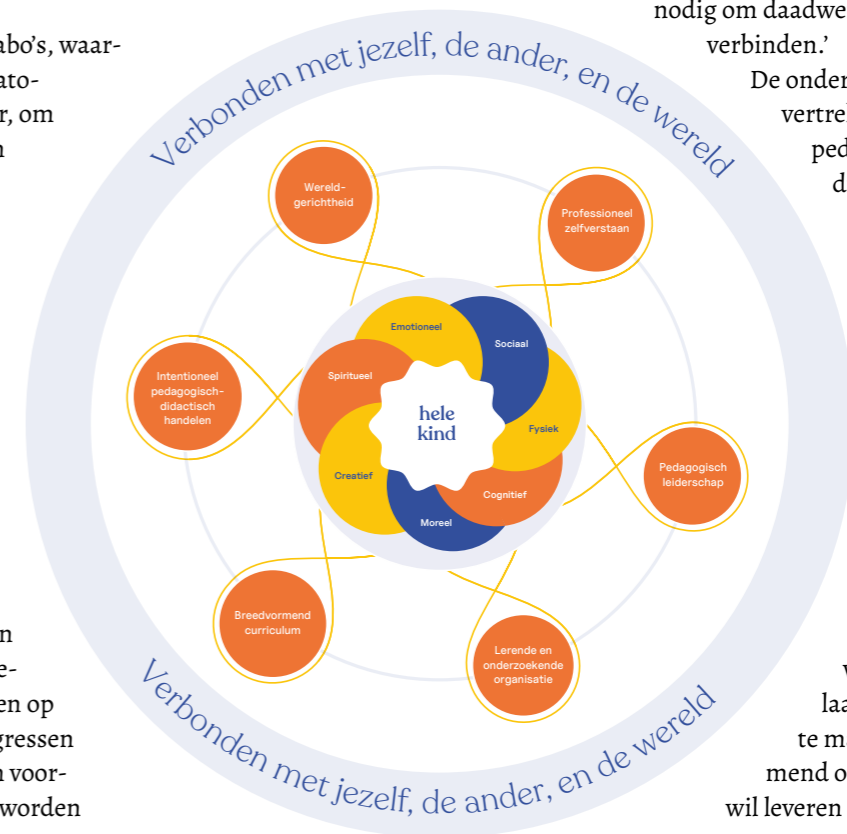
opgemaakt. Het onderzoek leidde al tot het vaststellen van een aantal bouwstenen voor brede vorming en de visualisatie daarvan die bij dit artikel zichtbaar is.

'Bij het werken aan breedvormend onderwijs', stelden de onderzoekers in een gezamenlijk statement, 'vertrekken we vanuit de intentie of pedagogische opdracht: wat beogen we voor kinderen?' Het antwoord op die vraag is een ultrakorte weergave van een proces van lang nadenken, zoeken, spreken, ervaren en uitproberen. 'We beogen het opgroeien van kinderen die verbonden zijn met zichzelf, de ander en de wereld, en vanuit hun eigen talenten en interesses van betekenis kunnen en willen zijn in de samenleving. Daartoe is het van belang dat kinderen zich in de volle breedte kunnen ontwikkelen, waarbij alle dimensies van hun mens-zijn (fysiek, sociaal, emotioneel, cognitief, creatief, spiritueel en ethisch) gezien, gewaardeerd en gestimuleerd worden.'

Grondhouding

In hun statement gaan de onderzoekers vervolgens in op fundamentele uitgangspunten voor breedvormend onderwijs. Dat vertrekt in de eerste plaats vanuit een holistisch mens- en wereldbeeld. Daarmee wordt bedoeld dat kinderen ('en volwassenen') niet los te zien zijn van hun omgeving en dat de verschillende dimensies van het mens-zijn niet zijn te isoleren of van elkaar los te maken. 'In de ontmoeting in het onderwijs neemt iedereen zichzelf mee als "heel mens" en iedereen als zodanig zien en erkennen is nodig om daadwerkelijk met elkaar te verbinden.'

De onderwijsprofessional vertrekt daarbij vanuit een pedagogische grondhouding. 'Daarmee bedoelen we: vertrekken vanuit de pedagogische vraag van het kind én vanuit vertrouwen. De leraar is voortdurend op zoek naar wat dit kind, in deze context, en op dit moment, nodig heeft en gaat daarbij uit van de mogelijkheden van ieder kind.' Dat laatste heeft er ook mee te maken dat breedvormend onderwijs een bijdrage wil leveren in een pluriforme

Aanbod Burgerschapsonderwijs

Wil jij in jouw school burgerschapsonderwijs in de praktijk brengen? Wij bieden je hiervoor diverse mogelijkheden. Van een vrijblijvend adviesgesprek tot een integraal burgerschapstraject. Hieronder vind je vier van onze mogelijkheden.

Cursus Lezen en Burgerschap PO/VO

Laagdrempelig integreren
 Studieduur: één dagdeel
 Locatie: eigen locatie

Praktijkgerichte Teambijeenkomst

Bijv. werken met een leerlijn
 Studieduur: één dagdeel of meer
 Locatie: eigen locatie

Cursus Omgaan met Diversiteit in de School

Maatwerk traject
 Studieduur: in overleg
 Locatie: in overleg

Maatwerk Traject Burgerschapsonderwijs

Kansen voor de brede vorming en de doorgaande ontwikkeling in de hele school
 Plan een vrijblijvend intakegesprek in!

Vragen over Burgerschapsonderwijs? Neem contact op met Jacolien Boer!

Jacolien Boer
 Onderwijsadviseur
 j.c.boer@driestar-educatief.nl

Meer weten over ons aanbod?
 Bekijk onze website!

Driestar onderwijsadvies

samenleving, waarin er tussen kinderen soms grote etnische, culturele en sociale verschillen bestaan.

Wereldgericht

Breedvormend onderwijs is vervolgens wereldgericht. Het 'beoogt de agency van kinderen te versterken: de leraar laat kinderen kennis maken met de wereld, en nodigt hen uit zich daar op hun eigen manier toe te verhouden.' Agency heeft te maken met het eigen zelf van de kinderen, met het kunnen nemen van verantwoordelijkheid en het hebben van

een eigen stem, 'altijd in relatie tot anderen en wat de wereld van hen vraagt.' Voor leraren betekent dit dat zij zelf ook oog moeten hebben voor de omgeving, betrokkenheid bij de wereld en verantwoordelijkheid in de wereld. 'Bij het vormgeven aan breedvormend onderwijs is de leraar zijn eigen instrument. Daarom is het essentieel dat ook de leraar zich als heel mens kan (blijven) ontwikkelen en voortdurend blijft reflecteren op het eigen handelen.'

Intentioneel pedagogisch handelen is daarom een volgende bouwsteen van breedvormend onderwijs. 'Het vraagt om goed lesgeven, beredeneerde keuzes in het curriculum, en balanceren tussen sturing en vrijheid.' Als scholen ermee aan de slag willen in eigen team of curriculum, kunnen ze voor hun proces gebruik maken van een lemniscaat die door de onderzoeksgroep van stichting NIVOZ met de vier hogescholen intensief is beproefd. Deze lemniscaat (zie afbeelding) is gericht op het voortdurend in verbinding brengen van visie en intenties aan de ene kant, en de dagelijkse pedagogische handelingspraktijk of het curriculum aan de andere kant. Een schoolteam zou, eventueel met steun vanuit stichting NIVOZ, een leergemeenschap kunnen vormen om (als 'conversational community') het gesprek tussen visie en praktijk rond brede vorming op gang te brengen.

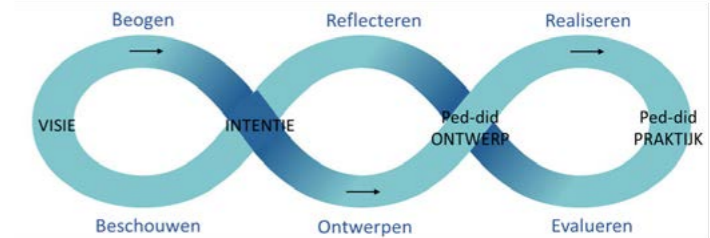
Identiteit

Ook bij Driestar hogeschool is ervaring opgebouwd met deze methodiek. Zowel intern als in samenwerking met twee (multi-etnische) christelijke basisscholen is een leergemeenschap actief. Beide leergemeenschappen richten zich expliciet op de brede vorming van aanstaande christelijke leraren voor, op hun beurt ook weer, breedvormend onderwijs (zie hiervoor het derde artikel in dit themakatern). Beide Driestar-leergemeenschappen ervaren de input vanuit WCD en het onderzoek van de vier hogescholen als uitdagend en verrijkend. Driestar verwerkt de inzichten uit het hele project in het eigen curriculum, onder meer in een doorlopende, goed

Kinderen moeten zich in de volle breedte kunnen ontwikkelen, waarbij alle dimensies van hun mens-zijn gezien, gewaardeerd en gestimuleerd worden

geïntegreerde leerlijn voor (wereld) burgerschap. Een dissertatie over de brede burgerschapsvorming van christelijke leraren voor de pluriforme samenleving is in de maak. Je zou je af kunnen vragen in hoeverre de inzichten vanuit het onderzoeksproject aansluiten bij de identiteit van Driestar hogeschool, die als enige christelijke pabo een plek heeft gekregen in het WCD-project. Het antwoord op die vraag is onderwerp van bovengenoemde studies op en om de hogeschool. Opvallend is in elk geval de overeenkomst tussen de op

de vorige pagina getoonde visualisatie rond breedvormend onderwijs en de binnenring van het vernieuwde beroepsprofiel voor de christelijke leraar van Driestar educatief. Het accent op relationaliteit en verbondenheid met het zelf, de wereld en de ander zijn in beide aanwezig. Driestar voegt daar nog twee elementen aan toe: met het christelijk geloof én met verleden, heden en toekomst.

Verder lezen of luisteren:

- Hubeek, J.J. Driestar, partner in het WCD-project, over breedvormend onderwijs: 'We hebben een culturele correctie nodig', podcast gepubliceerd op nivoz.nl, 10 november 2022
- Stichting NIVOZ 'Goed onderwijs is whole child education. Visiestuk', gepubliceerd op nivoz.nl > uploads, betreft de voorstudie: 26 april 2017
- Van Olst, P.C. 'WCD als pleidooi voor het complex verbonden kind: aandacht voor synthese en samenhang', gepubliceerd op nivoz.nl, 28 september 2021
- Van Olst, P.C. 'Christian-holistic teaching as an Instrument to combat Reductionism in Education', in: *International Journal for Christianity and Education*, 2023

HET HELE KIND

PROGRAMMALEIDER OVER WHOLE CHILD DEVELOPMENT

Het hele kind benaderen, niet alleen het hoofd. Daar staat Whole Child Development (WCD) voor. Willemijn van Woerkum is WCD-programmaleider bij stichting NIVOZ. Ze is, samen met onderzoekers, leraren en lerarenopleiders uit diverse onderwijscontexten, ambassadeur van deze holistische benadering op tal van scholen en lerarenopleidingen. Het traject duurt vier jaar en is al drie jaar op dreef.

In een interview vertelt Van Woerkum waarom WCD nú relevant is en hoe een succesvol traject eruitziet.

Wat motiveert u om juist dit project te leiden?

‘Goed onderwijs gaat over de kwaliteit van de relatie tussen leraar en leerling. Vanuit aandachtige betrokkenheid een kind begeleiden op zijn pad naar volwassenheid. Daarin staat voor mij de pedagogische vraag van het kind voorop: wat is wenselijk voor dit kind, op dit moment, in deze situatie? We zien dat op dit moment de cognitieve ontwikkeling en meetbare resultaten van onderwijs op de voorgrond staan, terwijl goed onderwijs voor mij gaat over vorming vanuit een bredere opdracht. Het WCD-programma roept het onderwijs op breder te kijken en het hele kind te zien. Aan die missie draag ik graag bij.’

Willemijn van Woerkum

Hoe ziet de WCD-formule eruit?

‘We maken nadrukkelijk geen onderwijsformule of blauwdruk. We schrijven niet voor hóe de school les moet geven, maar leggen met schoolleiders en teams de basis om zelf te werken aan een schoolcultuur om een curriculum en een leeromgeving te ontwikkelen waarin het hele kind benaderd wordt. Dus niet alleen de cognitieve ontwikkeling, maar ook de sociale, de emotionele, de fysieke, de morele en de creatieve ontwikkeling.’

Waarom is dit project nodig?

‘In onze maatschappij wordt te veel focus gelegd op de cognitieve ontwikkeling. Kinderen raken daardoor uit balans en veel kinderen, en met name kinderen die opgroeien in sociaaleconomisch moeilijke omstandigheden, worden daardoor op achterstand

gezet. Wij willen dat kinderen evenwichtige mensen worden die zelfbewust een plek innemen in de wereld. Verbonden met zichzelf én de ander, vanuit “a sense of belonging”.

Ook denk ik dat we door zijn geschoten in individualisering. Het terugvinden van collectiviteit is een van de grootste uitdagingen van deze tijd. Het gaat erom dat je je verantwoordelijk leert te voelen voor het grotere geheel, vanuit wat jouw unieke bijdrage is. Dat geldt overigens ook voor de leraren in de school, om het onderwijs vorm te geven vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid voor alle kinderen op school. Leraren ervaren dan meer steun en er wordt meer gezamenlijk geleerd.’

Hoe onderscheiden jullie je van andere vrije onderwijsconcepten?

‘Het is niet onze bedoeling om te onderscheiden. We willen juist verbinden. Goed onderwijs gaat niet alleen over het uitvoeren van een onderwijsconcept, maar is eigenlijk een continue dialoog over waarom en waartoe je doet wat je doet. Hoe werk je aan wat je voor ogen hebt, welke vormen zet je in en welk handelen zie je terug in de praktijk?’

Is school wel de plek om dit te bereiken? Dit is toch vooral iets voor thuis?

‘De ouders zijn belangrijke partners: we kunnen niet alles op school oplossen. We zien dat er veel verschillen zijn tussen wat kinderen thuis meekrijgen. Sommigen hebben een hele rijke opvoeding, met volle boekenkasten en museumbezoeken. Andere kinderen groeien op in economisch moeilijke omstandigheden en krijgen thuis minder aangereikt. De kennis van de wereld die kinderen meebrengen, verschilt enorm, waardoor kinderen een verschillende startpositie hebben. Maar alle kinderen brengen rijke kennisbronnen mee, het is aan de leraar om die te zien en te waarderen.’

Is school niet vooral verantwoordelijk voor de cognitieve ontwikkeling?

‘Nee, dat zou ik niet willen zeggen. Je kunt de andere, niet-cognitieve ingangen niet overslaan op school. Ik denk niet dat je het cognitieve gedeelte kunt en moet willen lostrekken van de rest van het kind. Rekenen en taal zijn belangrijk, maar geen doel op zich. Het zijn middelen om de wereld te begrijpen en jezelf te kunnen uiten. Bovendien kun je rekenen en taal ook op veel manieren leren. Dat hoeft niet alleen via “schoolse activiteiten”. Een kind is geen object waar

‘Een kind is geen object waar je zomaar allemaal kennis in kunt stoppen. Een kind is een subject, een persoon in wording en dat is belangrijk om je als leraar te realiseren.’

Willemijn van Woerkum

je zomaar allemaal kennis in kunt stoppen. Een kind is een subject, een persoon in wording en dat is belangrijk om je als leraar te realiseren.’

Waar loop je tegenaan in het programma?

‘Leraren en schoolleiders ervaren een spanningsveld. Vanuit hun drijfveren en hun mensbeeld, willen ze tegemoetkomen aan de brede ontwikkeling van kinderen. Maar de systeemeisen zijn soms beperkend voor datgene wat zij gezamenlijk van belang achten. Dat geldt ook voor ouders. Want uiteindelijk wordt het niveau van een kind bepaald door een score op de citotoets en een volgsysteem, een smalle meting van het potentieel van kinderen, als je het mij vraagt. En juist ouders die een betere toekomst voor hun kinderen willen, zien kansen in het taal- en rekenonderwijs, omdat daar de selectie op wordt gericht.’

Welke rol speelt toetsing in het onderwijs dat jullie voor ogen hebben?

‘Je kunt de brede ontwikkeling van kinderen niet volledig meten met een objectief (gestandaardiseerd) meetinstrument. Wel is verantwoording belangrijk, op meerdere lagen: voor de kinderen zelf, naar de ouders en richting de inspectie. In dit programma werken we aan een combinatie van verschillende instrumenten om de brede ontwikkeling van kinderen zichtbaar te maken, waarbij de verantwoording niet zozeer gericht op onderlinge vergelijking en selectie, maar bijdraagt aan de verdere ontwikkeling van leerlingen.’

Wat moet een leraar kunnen om breedvormend onderwijs te geven?

‘Breedvormend onderwijs vraagt breed gevormde leraren die écht in contact met alle dimensies van zichzelf staan en goed weten wat hun taakopvatting is. Leraren die hun eigen stem hebben ontwikkeld en pedagogisch tactvol kunnen handelen. De lerarenopleiding heeft hierin een belangrijke rol. Het gaat erom dat je met je eigen overtuigingen, oordelen en biografie een open blik houdt en een reflectieve, lerende houding ontwikkelt, ook binnen het team. De schoolleider moet de gezamenlijke belangen bewaken en ook ruimte creëren voor ontmoetingen tussen collega's. Bespreek samen hoe jij naar leerlingen kijkt en waar het je om gaat. Evalueer steeds met je leerlingen, jezelf en collega's hoe je daaraan werkt. Blijf vanuit je drijfveren werken en houd de gedeelde opdracht als kompas.’

GOED WETEN WAAR JE STAAT

Aanstaande christelijke leraren hebben brede vorming nodig om op hun beurt kinderen toe te rusten voor het innemen van hun plek in de samenleving. Over de vraag hoe je dat doet, bogen zich de afgelopen tijd twee leergemeenschappen. Een van pabodocenten zelf; en een met vertegenwoordigers van multi-etnische basisscholen. Pedagogiekdocenten Heleen Drieece en Maaïke van Selm over hun betrokkenheid.

Maaïke van Selm

'Ik ervaar WCD als een tegenbeweging die uitnodigt om ook naar de andere kant te kijken. Er is meer nodig dan de zware cognitieve focus. Kinderen hebben het systeem tegen, omdat daarin vooral het rationele wordt benadrukt. We hebben een verlangen om kinderen te laten floreren zoals ze bedoeld zijn, maar de vraag is telkens weer hoe we hen kunnen helpen om zich te ontplooiën en tot bloei te komen', aldus een van de participanten in de leergemeenschap van Driestar hogeschool. Binnen het project Whole Child Development (WCD) zijn we als pabo de Driestar een eigen leergemeenschap met enkele basisscholen opgestart, te weten de Koningin Beatrixschool, de Eben-Haëzerschool uit Den Haag en de Prins Mauritschool uit Delft. Scholen met een duidelijke christelijke identiteit waar ook leerlingen met een onkerkelijke en/of multi-etnische achtergrond onderwijs volgen. We komen zo ongeveer zeven keer per cursusjaar bij elkaar om elementen van WCD, maar ook van Whole Teacher Education (WTE) te bespreken. Bij WTE ligt het accent op het ontwikkelen van een pedagogische grondhouding vanwaaruit gewerkt kan worden aan brede vorming bij leerlingen. Hoe kunnen wij onze aanstaande leraren zo voorbereiden dat ze binnen een multi-etnische, meer grootstedelijke context staande blijven? De ervaring en inzichten van deze scholen gaf en geeft hierbij waardevolle input. Bij ons gesprek

Staande blijven in een multi-etnische, grootstedelijke context

Maaïke van Selm

worden bouwstenen van WCD, zoals een breedvormend curriculum, een holistisch mens- en wereldbeeld en intentioneel pedagogisch-didactisch handelen betrokken.

We hebben nagedacht over de taak en roeping van het christelijk onderwijs in Nederland met betrekking tot kansen(on)gelijkheid, armoede en achterstanden. Vervolgens hoe een christelijke leraar moet worden toegerust, zodat deze hiermee goed kan omgaan. Daarvoor kunnen de scholen ook vanuit hun ervaring aangeven wat zij in de dagelijkse praktijk tegenkomen en wat voor type docent zij graag op hun scholen verwelkomen.

Een paar reacties: 'Ik denk dat het vooral heel belangrijk is dat we die open houding bij het kijken naar deze kinderen creëren bij studenten.' 'Voordat je dat überhaupt

kunt, moet je eerst heel goed weten waar je zelf voor staat; want dan pas kun je open zijn, en val je ook niet meteen om als iemand een keer eens iets anders zegt of denkt.' 'In geestelijk opzicht moeten studenten Gods wijsheid durven vasthouden.'

Het mooie was ook dat studenten enkele dagen meeliepen op deze scholen en vervolgens deelnamen aan een bijeenkomst. Hun ervaringen zijn meegenomen in een leerlijn wereldburgerschap op de pabo, waarbinnen ook de shalomgedachte van Wolterstorff is verwerkt, aansluitend bij lopend promotieonderzoek.

Heleen Drieece

'We gaan vandaag met elkaar een geheim ontsluiten.' Sonja van Gemeren, oud-collega vakgroep Natuur & Techniek, haalt een kleed weg en een bord met bloembollen wordt zichtbaar. De aanwezige collega's mogen allemaal een eigen bloembol pakken, bekijken, tekenen, ruiken en voelen. Sonja neemt ons mee in de principes van het exemplarisch leren.

In de afgelopen twee jaar zijn binnen de hogeschool collega's, afkomstig uit bijna alle vakgroepen, betrokken geweest bij de leergemeenschap "rijk onderwijs". Vanuit het WCD-project hebben we ons georiënteerd op rijk, vakoverstijgend onderwijs dat is gericht op de brede vorming van het héle kind; en dus van de héle student. WCD kan onzes inziens niet zonder Whole Teacher Development. Rijk onderwijs spreekt de leerling én de student niet alleen cognitief aan, maar ook fysiek, sociaal, emotioneel, artistiek, moreel en spiritueel.

In het eerste jaar hebben we ons laten inspireren door én verdiept in verschillende onderwijsconcepten, waarbij we

Whole Child Development kan onzes inziens niet zonder Whole Teacher Development

Heleen Drieece

op zoek zijn gegaan naar de werkende principes erachter. Te denken valt aan EXO (exemplarisch onderwijs) en OGO (ontwikkelingsgericht onderwijs). Deze concepten zijn met ideeën over *embodiment* en goede voorbeelden van vakoverstijgend werken, zoals de module "Tableaux vivant" en de minor "Op Taal kun je rekenen", door de leergemeenschap besproken.

In het tweede jaar vroegen we ons af: is er in het nieuwe curriculum voldoende aandacht voor de brede vorming van studenten en van de kinderen die zij gaan onderwijzen? Hoe kunnen we in het ontwerpen van onderwijs aandacht vragen voor de verschillende dimensies van het mens-zijn? Willemieke Reijnoudt denkt met ons na over onder andere de opdracht van het onderwijs. Met Piet Murre behandelen we de didactische diamant. Samen bespreken

we onze idealen ten aanzien van goed onderwijs en hoe we deze kunnen verwerken in het nieuwe curriculum. *Met collega's in de gymzaal. We denken na over het waartoe van ons onderwijs en de vraag wat "mijn vak" bijdraagt aan de totale ontwikkeling van het kind. De collega's van de vakgroep muziek en bewegingsonderwijs laten ons ervaren hoe je verschillende vakken aan elkaar kunt verbinden, waarbij de eigenheid van elk vak behouden wordt.*

'Een leraar kan niet vormen.' En: 'Een leraar kan niet niet vormen.' Twee stellingen die door Piet Murre op het bord geprojecteerd worden. Hij houdt collega's van de leergemeenschap een spiegel voor en denk met hen na over curriculumontwikkeling.

Het komende jaar blijven we doorgaan met het zoeken naar antwoorden op deze vragen. Enerzijds om het onderwerp blijvend op de agenda van de collega's te plaatsen en anderzijds om als klankbord te dienen bij de curriculumvernieuwing. Daarbij worden we ondersteund vanuit het NIVOZ.

LOS BAND

over

Open vensters

W. LOS BAND

becommentarieert
elk nummer het
thema vanuit een
persoonlijk
perspectief

Het moet ondertussen wel duidelijk zijn dat ik aan mijn lagereschoolperiode niet veel positieve herinneringen heb: armen over elkaar en voeten naast elkaar, lijfstraffen met een liniaal of hoofden tegen elkaar laten botsen na een ruzie, eindeloos dingen doen die bijna iedereen al lang beheerste, schrijven met een kroontjespen op vezelig papier, enzovoorts. We hadden geen gymnastiek of handvaardigheid; alleen de meisjes kregen nuttige handwerken. Maar er zijn wel degelijk ook positieve herinneringen.

In de hogere klassen waren dat op vrijdagmiddag de geschiedenisverhalen. Die maakten veel indruk op ons. Op het schoolplein speelden we ze daarna soms na. Terwijl ik met een oude liniaal een kastanjeboom stond om te hakken, probeerde ik in een verzonden taal mijn klasgenoten te bekeren van hun heidendom, maar ik werd door de woedende Friezen gedood. Dat deed pijn, omdat zij oude linialen gebruikten als zwaarden.

Als rijke stedeling namen de Denen en Noormannen mij gevangen en moest ik allerhande opdrachten uitvoeren om mijn leven te redden. Voordeel was dat ik de bevelen goed kon verstaan en deze keer in leven bleef.

Als Willem van Oranje werd ik daarna met een klapperpistooltje doodgeschoten door de grootste jongen uit de klas. De meester had de laatste zin van de Vader des vaderlands fonetisch op het bord geschreven en ik probeerde die na te zeggen. Geen Fransman zou het

hebben verstaan: 'Mon Djeu, èjee pitjee de mwa ee de ton povre peuple.' Achteraf gezien paste de slachtofferrol goed bij me.

In de lagere klassen werden op vrijdagmiddag de pennen schoongemaakt met een pennenlap en de leien met een sponsje. Daarna werden er boekjes uitgedeeld die *Open vensters* heetten. Op iedere bladzijde stond een aantal plaatjes over een bepaald onderwerp. Er stond geen tekst bij. De juffrouw vertelde erover, al was het misschien de bedoeling geweest er een gesprekje over te voeren met de klas. De plaatjes over de boerderij waren niet interessant. Daar wist ik veel meer over dan Rie van Rossum en de juf samen.

Eén bladzijde kan ik me nog herinneren. Het ging over wat we nu medische zorg noemen. De schoolarts, de opticien, een ziekenhuis en de tandarts. De eerste drie waren nieuw voor me. Van het laatste plaatje was ik diep onder de indruk. Ik wist wat het jongetje in de stoel van de tandarts moest voelen als hij de boor zonder water met veel lawaai het gat in zijn kies iets groter voelde maken.

Voor mijn lijst Nederlands las ik later ook van Rie van Rossum *De tinnen soldaat*. Het verhaal gaat over een jongen die met een verkeerd meisje trouwt dat hem later in de steek laat. Slachtoffer van zijn goedheid.

Ik herkende mezelf er een beetje in.

Als Willem van Oranje werd ik met een klapperpistooltje doodgeschoten door de grootste jongen uit de klas

Avontuurlijk
Buitenspelen.

De Tweemaster, Leiden

V.l.n.r. Charlotte, Mart en Margreet

Apeldoornse Hoornbeek - hotspots

Ingetogen trots zijn de Hoornbeek-studenten op hun schoolgebouw. Margreet Dannenberg (2e-jaars Verpleegkunde), Charlotte Bregman en Mart Harbers (3e-jaars Welzijn) willen graag een rondleiding geven. Hun meest favoriete plek? We gaan het ontdekken.

De ingang van de school is gelijk een hotspot: een lekker plekje om in de zon te zitten. Daar arriveren de Rijssenaren na een uurtje reizen per trein, bus en/of fiets. 'Rookvrij' staat er naast de ingang. Binnen het hek is dat het geval, aldus de

studenten, maar daarbuiten wordt wel eens een sigaretje aangestoken.

Studeren en gezelligheid horen bij elkaar. Dat is te zien in de ontvangstruimte. Voor de studenten zijn zitjes gecreëerd, er staan een orgel en een piano en bij de conciërge kun

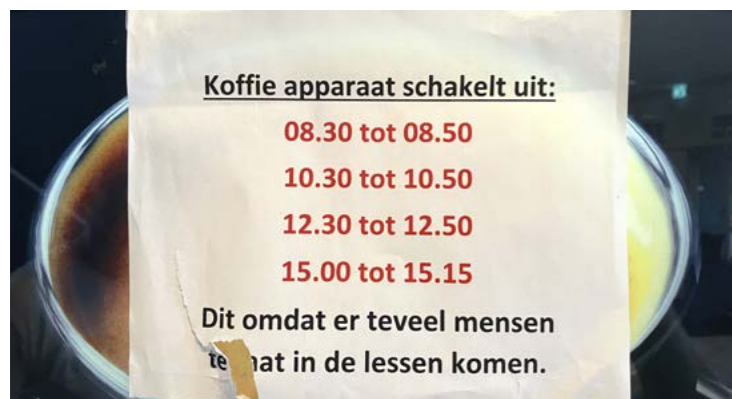
je spelletjes halen. Dat doen ze dan ook graag in de pauze. Geen mobiel? 'Nou nee, meestal niet.' Een paar belangrijke loketten grenzen aan de ontvangstruimte. Ook daar worden functionaliteit en gezelligheid gecombineerd: het secretariaat voor een praatje, de keuken van de conciërge voor het organiseren van frikandellenbroodjes 'voor het goede doel' en om de hoek de volgende hotspot: de koffieautomaat. Daar komen ze meerdere malen per dag nu de koffie gratis is. 'Dat heeft de studentenraad geregeld.' Lange rijen en late lessen tot gevolg, daarom schakelt het apparaat twintig minuten uit op het moment dat de bel gaat. De jongelui grinniken: 'Liever dit dan geen gratis koffie.'

De meest favoriete plek om te leren is het kooklokaal. Binnenlopen mag. Een klas is druk bezig met cupcakes maken. 'Kookles is een leuke

onderbreking van de theorielessen', aldus het drietal. Op de gang op de eerste verdieping werken de Welzijners graag aan opdrachten. Het muzieklokaal heeft een fijn podium en bij tekenen kun je lekker aan de slag. Margreet demonstreert het praktijklokaal van verpleegkunde. Een les babyverzorging is gaande. 'Het protocol moet erbij op de foto', stelt de docent, 'we koppelen hier theorie aan praktijk.' Op de tweede verdieping zit volgens de studenten 'een heel mooi lokaal: Ecoplaza.' Een kantoorruimte, balie, zit- en stahoeken om te werken met een heuse demo op fietsstoelen.

Het drietal is het er unaniem over eens: het is een overzichtelijk gebouw met veel fijne plekken en persoonlijke aandacht van docenten. Nog een laatste hotspot? Die is op loopafstand: 'De Dekasupermarkt.'

De koffieautomaat schakelt twintig minuten uit op het moment dat de bel gaat. 'Liever dit dan geen gratis koffie.'

Stichting Studie der
Nadere Reformatie

WINTERCURSUS 2023-2024

Zielsverwantschap over de grenzen heen

6 zaterdagmorgens in de periode
november 2023 – februari 2024

Over o.a.

Petrus van Mastricht & de praktische theologie
August Hermann Francke & de opvoeding
Nikolaus von Zinzendorf & de broederkringen in diaspora

Sprekers

prof. dr. A. Goudriaan, prof. dr. F.A. van Lieburg,
dr. G.H. Leurdijk, drs. P.H. op 't Hof, dr. J. van de Kamp
en drs. H. den Ouden-Vermeer

Aanmelding door overmaking cursuskosten
€ 145,- per persoon of € 265,- per echtpaar
(inclusief koffie, thee, lunch en cursusmap)
op NL17 INGB 0005 3525 62 t.n.v. SSNR

Cursisten ontvangen na afloop een deelnemerscertificaat

Zie ook www.ssnr/wintercursus-nadere-reformatie

Locatie: kerkgebouw Gereformeerde Gemeente,
Vijftien Morgen 51, Veenendaal

Tijd tekort om vervanging te regelen?

De oplossing voor je vervangingsprobleem

Laat JufMeester de planning van je eigen invallers regelen, van 's ochtends zeven tot 's avonds negen.

meer weten? ✓ **jufmeester.nl**

☎ 06 4993 8585 of jufmeester.nl

'Ik ging naar IBSTE om gevormd te worden, om beter te kunnen dienen.'

SEZ
Spaanse Evangelische Zending

Steun theologische scholen in Spanje en Cuba!

Doneer nu

NL65 RABO 0301 9573 63 o.v.v. 'Najaarsactie'

De SEZ helpt theologische scholen in Cuba en Spanje door financiële steun aan Bijbelgetrouwe docenten, het verstrekken van studieboeken aan studenten, docenten en bibliotheken, en het voorzien in hulpmiddelen zoals printers.

www.sez.st/najaarsactie

Vanaf nu live!

RO Radio 5
Het kanaal met non-stop orgelmuziek

QR

www.ro.nl

op de schaal van Schreuders

MR. JAN SCHREUDERS
Manager Dienstverlening
& coördinator arbeidsvoorwaardenbeleid bij de RMU

Over de schreef

Joost, groep 8, is bekend met ADHD. Al een aantal jaar heeft hij op school ondersteuning op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling en gedrag. Sommige leerkrachten konden het gedrag van Joost handlen, anderen hadden er meer moeite mee. De leerkracht van groep 8 groeit het boven het hoofd.

Zoals die keer dat Joost de deur van de klas zo hard dichtsmeet dat de klok van de muur viel. Of die keren dat de meester in de klas Joost moest tegenhouden om te voorkomen dat hij een andere jongen aanvloog. Dat zijn dan de heftige incidenten; daarnaast hangt er steeds een sfeer van onrust en ordeverstoring in de klas. De ouders van Joost werken hierin niet echt mee. Moeder geeft Joost regelmatig briefjes mee ter instructie van de leerkracht. Zo van: 'Als u Joost nog één keer buiten de klas zet, mag hij naar huis toe gaan.' Een briefje dat tot een heftige woordenwisseling leidde tussen een zich duidelijk gesterkt voelende Joost en de leerkracht, die zijn negativiteit niet onder stoelen of banken stopte.

Een paar dagen later sloegen, bij weer een incident, bij de leerkracht de stoppen door. Hij vaarde uit tegen Joost en gebruikte daarbij woorden als 'aaneenschakeling van ellende' en 'bloed onder mijn nagels'. Intussen nam Joost met zijn mobieltje de tirade op. Thuisgekomen liet hij het audiofragment aan zijn moeder horen. Het vervolg kunt u raden. Moeder diende een klacht in. Joost werd voorlopig even thuisgehouden. En de leraar ziek naar huis: hij voelde zich niet veilig meer. Heb je alles gehad en dan word je ook nog eens stiekem opgenomen. De directeur vond het op zich een goed idee van moeder om Joost voorlopig thuis te houden. Hij kreeg schoolwerk mee voor thuis en ondertussen zouden er een paar "herstelgesprekken" plaatsvinden tussen de leraar en Joost. Die hadden aanvankelijk weinig succes, maar na verloop van een maand ging Joost weer de groep in en kreeg de groep een onderwijsassistent die speciale ondersteuning zou bieden.

De commissie kon moeilijk om het geluidsfragment met de uitbarsting heen

Toch diende moeder een klacht in bij klachtencommissie: allereerst tegen het gedrag van de leraar en vervolgens tegen het feit dat Joost een maand had thuisgezeten. De eerste klacht oordeelde de commissie voor een deel gegrond. Niet dat deel van de klacht waarin gesteld werd dat de leraar het Joost al het hele schooljaar moeilijk had gemaakt: dat viel niet aan te tonen. Maar de commissie kon moeilijk om het geluidsfragment heen, en die uitbarsting was werkelijk onpedagogisch te noemen. De klacht tegen het thuiszitten van Joost achtte de commissie ongegrond: dit was in goed overleg met moeder gegaan, voor zover de commissie kon waarnemen en het had ook een duidelijk doel: afkoeling (ook in de groep) en herstel van de relatie. Daarbij had school er alles aan gedaan om Joost geen leerachterstand te laten oplopen. Dat het thuiszitten (aldus moeder) veel te lang had geduurd, kon niet op rekening van school geschoven worden.

▶ Harm van Zwiene

Woont in Sliedrecht, Leerkracht groep 4,
Ds. G.H. Kerstenschool Ridderkerk

'Vorig schooljaar ben ik gestart op de Ds. Kerstenschool. Na de pabo heb ik eerst vijf jaar als woonbegeleider bij Eleos gewerkt en daarna maakte ik de overstap naar het onderwijs. Ik ben blij dat ik deze stap heb gezet en heb het goed naar m'n zin. Ik fiets dagelijks op een elektrische fiets vijftien kilometer naar m'n werk. Jacob fietst op een gewone fiets, maar ik moet meer moeite doen om hem bij te houden dan andersom. We praten onderweg over privé zaken, maar ook over werkgerelateerde dingen. Vorig jaar was voor mij het eerste jaar op school en door onze gesprekken kom ik er goed in. Jacob vertelt bijvoorbeeld een stukje geschiedenis van de school en achtergronden van het werk. Ook praten we over wat er speelt in het onderwijs, wat de overheid over het onderwijs zegt en wat er door de jaren heen verandert. Als ik Jacob zou karakteriseren, beschrijf ik hem als een betrokken en bevlogen persoon. Hij gaat voor zijn vak en is betrokken op wie je bent als persoon. Ook heeft hij een bepaalde rust en stabiliteit in zich. Door zijn achtergrond heeft hij kennis van zaken en hij is sterk in data en cijfers. Hij kent ook veel mensen van de verschillende reformatische scholen en van de VGS; op de fiets komen we verschillende van hen tegen en hoor ik wie zij zijn en waar ze werken. Leuk om hen zo te leren kennen.'

▶ Jacob Gorter

Woont in Sliedrecht, Directeur-bestuurder,
Ds. G.H. Kerstenschool Ridderkerk

'Toen ik nog in Werkendam werkte, ging ik vaak met collega's op de fiets. Ik vind het stimulerend om samen te fietsen. Als je hebt afgesproken, moet je afzeggen om niet te gaan en dat doe je niet zo snel. Behalve als het regent, dan ga ik echt met de auto. Harm niet, hij fietst door weer en wind. Ik fiets iets minder ver dan Harm, maar wel op een gewone fiets. Het gebeurt gerust dat we op de heenweg de eerste helft niets zeggen en gewoon onze gedachten hebben aan de werkdag. We vinden het geen van beiden een probleem om een tijdje stil te zijn. Ik ben, net als Harm, begonnen in groep 4. Die eerste groep herinner ik me nog goed. Daarna heb ik ervaring in verschillende functies opgedaan. Dat maakt ook dat ik bepaalde achtergronden kan delen. Ik probeer het contact op de fiets gelijkwaardig te houden, hoewel we binnen school een andere functie hebben. Ik zou Harm typeren als rustig en betrouwbaar. Hij werkt hard en is sterk reflectief op zijn eigen handelen. Wat er ook langskomt, hij pakt het op en komt erop terug. In de klas bouwt hij een goede band met de leerlingen op. Vanuit PCM (Process Communication Model) is hij een dromer; hij is heel creatief en vindt het leuk om verhalen te bedenken en te schrijven. Ik ben blij met hem in ons team!'

'GA ALS SCHOOL NIET MET JE RUG NAAR DE SAMENLEVING STAAN'

BURGERSCHAPSONDERWIJS VANUIT HET WOORD VAN GOD

D.V. 23 november houden de reformatorische vo-scholen een conferentie over burgerschap. Een gesprek over de wet en ontwikkelingen met Jacques Grandia en professor dr. Renée van Schoonhoven. 'Je wilt leerlingen de ruimte geven om een eigen identiteit te ontwikkelen, maar je wilt ze ook richting geven.'

De burgerschapswet verplicht scholen ten eerste om actief burgerschap en sociale cohesie te bevorderen en schrijft ten tweede een schoolcultuur voor in overeenstemming met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat. Twee jaar na aanscherping van de wet willen de vo-scholen weten waar ze staan. 'We vinden het daarbij belangrijk om dat samen aan te pakken', aldus Grandia, godsdienstdocent op de Gomarus Scholengemeenschap in Gorinchem en organisator van de conferentie. 'We hebben elkaar nodig, moeten van elkaar leren. Dat doen we onder andere door deze conferentie te organiseren voor de bestuurders, directies en commissieleden burgerschap van onze scholen.'

Gelijkheidsdenken

De godsdienstdocent kijkt met gemengde gevoelens naar

de burgerschapsopdracht. 'Aan de ene kant worden heel veel zaken gevraagd die we eigenlijk al doen, zoals het aanleren van dienstvaardigheid en inlevingsvermogen. Dat zijn niet alleen seculiere, maar ook voluit christelijke deugden. Prima. Aan de andere kant is er ook wel zorg en huiver als het gaat om het gelijkheidsdenken. Bijvoorbeeld rond de genderproblematiek en de acceptatie van mensen met een andere geaardheid. Hoe ga je, om maar iets te noemen, om met twee jongens die hand in hand door de school lopen? Je kunt het elegant verwoorden, maar wat de overheid wil, is toch wat anders dan de Schrift ons voorhoudt. Daar liggen toenemende spanningen.'

Geen fossiel

Als vertrekpunt nemen de scholen de identiteit van de eigen school. 'We rusten toe vanuit het Woord van God. Als we de wet als vertrekpunt nemen, doen we geen recht aan onze Schepper. Tegelijkertijd willen we geen fossiel van de samenleving zijn.'

We letten wel degelijk op de behoeften van leerlingen en kaders van de overheid.' Hoe dat er in de praktijk uitziet? 'We brengen de standpunten van anderen zo realistisch mogelijk naar voren. Daarbij komen we niet gelijk met wij/zij-denken: wij doen het goed en zij doen het fout. We brengen de standpunten van de ander naar voren vanuit de bronnen die ze zelf aanreiken, zoals teksten of filmpjes van internet.' Volgens de Gomarist is dat ook wat leerlingen graag willen. 'Als ik de Rooms-Katholieke Kerk bespreek, laat ik een priester komen. Dan komen leerlingen met het authentieke in aanraking. Hetzelfde geldt voor uitwisseling met leerlingen van een andere school. Waarom denken ze zo, wat brengt het ze? Ik kan het vertellen, maar het is het fijner om het uit hun eigen mond te horen.'

Worsteling

Vervolgens is het de taak van de docent om de tijdgeest te doorzien, gaat Grandia verder. 'Op zwakten en tegenstrijdigheden te wijzen. Dat vereist de vaardigheid om dusdanige vragen te stellen dat er een luisterend oor komt voor wat de Schrift en de christelijke traditie ons voorhouden.'

De Gouwenaar beschrijft de worsteling die dat met zich meebrengt. 'Aan de ene kant wil je leerlingen de ruimte geven om een eigen identiteit te ontwikkelen, aan de andere kant wil je ze richting geven. Duidelijk heenwijzen naar Christus. Het juiste evenwicht is een zoektocht. Gelukkig is mijn ervaring dat onze leerlingen veel bagage hebben en vaak heel verantwoorde dingen zeggen.'

Bij formele wet

Maar hoe zit het juridisch, welke ruimte hebben scholen voor een eigen geluid? Professor Van Schoonhoven, hoogleraar onderwijsrecht aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, legt uit: 'De vrijheid van richting en inrichting wordt gegund. Je kunt je richting, je geloof, mee laten functioneren in en rondom de school. Wel is het zo dat de overheid mag zeggen: die vrijheid is niet oneindig. Die beperken we in de onderwijswetten. Dat gebeurt via de burgerschapsopdracht, maar bijvoorbeeld ook via de kerndoelen en de wetgeving rond sociale veiligheid. Maar wel altijd bij formele wet.'

Schoolcultuur

Maar wat als die inperking zaken voorschrijft in de schoolcultuur, bijvoorbeeld rond autonomie? 'De Raad van State is op dit onderdeel het meest kritisch geweest. De wetgever is niet op aarde om culturen te beïnvloeden. Je ziet dat terug in het

'Als inspectie kun je iets wel vinden, maar als school heb je pas iets te doen als het formeel in de onderwijswet staat'

Prof. dr. Renée van Schoonhoven

onderzoekskader van de onderwijsinspectie: daarin is het minder concreet terug te vinden.'

Van Schoonhoven benadrukt dat het wetsartikel over de schoolcultuur ook echt apart staat en dus geen onderdeel is van de opdracht om actief burgerschap en sociale cohesie te bevorderen. 'Je hoeft niet in je plan aan te geven dat dit in de schoolcultuur bevorderd wordt. Dat kan ook niet, want in de cultuur zit de richting of levensbeschouwing verweven. Hoe zou je het willen meten of het gesprek erover aan willen gaan? Dan ga je al snel de discussie aan over de dragende waarden en normen in de school en dat is een lastige. Zolang je als school maar niet met je rug naar de samenleving gaat staan.'

Optuigen

De juriste benadrukt ook dat leerlingen en personeel zich volgens de wet veilig en geaccepteerd moeten voelen. 'Dat verdraagt zich niet met een totalitaire cultuur. Je doet er daarom goed aan om in de planontwikkeling met ouders in gesprek te gaan: zij vormen de dragende gemeenschap van je school. Neem ze periodiek mee in de planontwikkeling, doe iets met rondetafelgesprekken.'

De inspectie heeft volgens Van Schoonhoven de neiging om het artikel over de schoolcultuur aan te grijpen om de kerstboom flink op te tuigen. Zo worden in het onderzoekskader acht basiswaarden uitgewerkt. 'Scholen moeten zich realiseren dat het onderzoekskader geen wet is. Als inspectie kun je iets wel vinden, maar als school heb je pas iets te doen als het formeel in de onderwijswet staat. Pak dus datgene op wat je zelf toch al zou doen en zet de items van de inspectie eraan. Kun je die toevoegen of kun je uitleggen waarom je die dingen niet doet?'

Ontwikkelingen

Ondertussen worden kerndoelen ontwikkeld rond burgerschap en ligt er een brief vanuit het demissionaire kabinet. Daarin wordt de burgerschapsopdracht als gemeenschappelijke kern van het onderwijs beschreven en de identiteit als "extraatje". Zorgelijke ontwikkelingen? 'Het is te hopen dat er, ergens in 2024, geactualiseerde kerndoelen komen. Die mogen niet in strijd zijn met de vrijheid van richting en beperken de ruimte voor de inspectie om eigen onderwijskundige normen te hanteren. De brief vanuit het kabinet vertolkt wat de mainstream van Nederland vindt. Maar we hebben in Nederland nog altijd het mooie beginsel dat de overheid pas kan ingrijpen als er een wettelijke grondslag is. Daarom zou ik zeggen: zorg ervoor dat je je zaken op orde hebt, maar geniet ook van de vrijheid die je nu hebt.'

VERNIEUWDE AANPAK

GESLAAGDE MATCH TUSSEN WERKGEVER EN STUDENT

Hoe breng je studenten en (potentiële) werkgevers met elkaar in verbinding? Voorheen was daar weinig aandacht voor en ging dat vaak via familie of een bekende uit de omgeving. Partijen bij elkaar brengen vereist een andere manier van denken. Rob Brand en Daan van der Hoeven, twee partners van het bedrijf JobSurfing, noemen dit een leerzame ontdekkingsreis.

Het is altijd spannend of er een match ontstaat tussen werkgever en werknemer. Voor de werkgever spelen financiële zaken mee en pas later ontdekt hij of de werknemer voldoende intrinsiek gemotiveerd is voor de organisatie en functie. Voor een werknemer is het spannend om een andere baan te kiezen, omdat hij niet weet of de baan brengt wat hij hoopt.

Levensvatbaar

Brand begon samen met Martijn Smits in 2015 met pionieren op de zolderkamer, maar zag al snel dat er markt was om studenten en bedrijven met elkaar in contact te brengen. Zo

'Bid en werk, of andersom'

Rob Brand

ontstond JobSurfing en in 2016 kwam broer Frank Brand erbij. Eerst deden de mannen dit nog naast hun andere werkzaamheden, maar Brand vertelt enthousiast verder over de geschiedenis: 'Daan kwam ons in 2017 ondersteunen en werd in 2021 partner en een jaar later kwam Mark Boon er ook nog bij. We zijn niet snel gegroeid, maar we zijn levensvatbaar en onze focus ligt vanaf het begin op het oplossen van het maatschappelijke probleem op de arbeidsmarkt.'

'Een cv is een terugblik in de tijd, maar de motivatie van werknemers zegt meer over de toekomst. Een werkgever is vaak enthousiast over de functie die beschikbaar is, maar we zien dat de vacaturetekst veelal vaag is en

dat er te breed wordt ingezet. Als je scherp formuleert waar iemand gemotiveerd voor moet zijn, is de kans dat je iemand echt aanspreekt vele malen groter', aldus Brand. Vanuit zijn studie bedrijfskunde zag hij dat de arbeidsmarkt worstelt met thema's als betrokkenheid bij het bedrijf, intrinsieke motivatie of mismatches. Zijn observatie in 2015 was dat leerlingen en studenten op basis van *trial and error* hun plek op de arbeidsmarkt vinden. Brand vroeg zich af: kan dat niet anders?

Wantrouwen

De initiële gedachte van de oprichter van JobSurfing was om bedrijven onderling met elkaar in verbinding te brengen, zodat bedrijven werknemers kunnen uitwisselen, op basis van tijdelijke pieken en dalen. Creatief, maar dit stuitte op veel wantrouwen. Daarom maakte Brand de switch naar een preventieve aanpak. Die moest (in veel gevallen) scholen, studenten en bedrijven met elkaar verbinden. Dat leidde tot een digitaal platform waar studenten en werkgevers elkaar kunnen ontmoeten op basis van wederzijdse verwachtingen. 'Het doel van JobSurfing is een willekeurig persoon met circa 90% zekerheid een paar banen in de regio te kunnen aanwijzen waarvoor hij gemotiveerd is én waar direct de mate van kwalificatie uit blijkt', aldus Brand.

Universeel

'Omdat het probleem in de hele arbeidsmarkt aanwezig is, moet de methode universeel zijn. De kapstok waar motivatie – relevant voor werk – aan hangt, is het model van Deci & Ryan, over competentie, autonomie en verbondenheid. Als je je competent weet, autonoom kunt werken en verbinding voelt met je collega's/bedrijf, dan zal er logischerwijs met meer vreugde gewerkt worden', legt Brand uit. Deze gedachte leidde tot de vervolgstap om een scan te ontwerpen waarbij de werkzoekende en werkgever invullen wat hen drijft, naar welke uitdagingen ze zoeken en wie ze als persoon zijn. 'Studenten hebben bijna altijd onvoldoende beeld van wie zij zijn in relatie tot de arbeidsmarkt', vult projectleider Van der Hoeven aan. Hij houdt zich bezig met sales en procesoptimalisatie. 'Bij onze tool geven studenten online voorkeuren aan en kunnen ze zelf ook bedrijven selecteren. Aan de andere kant plaatsen bedrijven vacatures, waarin ze aangeven wat en wie ze zoeken. Bij een match tussen het profiel van een student en een bedrijf komt de optie beschikbaar om contact te leggen. Door

op deze manier vraag en aanbod over elkaar heen te leggen zijn er veel minder mismatches en vinden studenten veel effectiever een stageplek', vertelt Van der Hoeven opgetogen.

Bid en werk

De geschiedenis van het bedrijf ging met pieken en dalen. 'Er gaan soms wel tweehonderd gesprekken overheen voordat we een contract voor stages hebben afgesloten met een school, dan is het best ploeteren. Soms heb je een positief gesprek, maar een maand later hoor je dat de school toch op een andere

'Studenten hebben bijna altijd onvoldoende beeld van wie zij zijn in relatie tot de arbeidsmarkt'

Daan van der Hoeven

manier verdergaat', vertelt Van der Hoeven in alle eerlijkheid. Brand geeft aan dat het vijftal enorm gedreven is en het waardevol vindt om de samenleving op deze manier te dienen. 'Elke maandag beginnen we de werkweek met gezamenlijk gebed. Alleen zo kunnen we het uit handen geven, want er zijn heus wel momenten dat je ermee wilt stoppen. Bid en werk, of andersom', concludeert hij. Kenmerkend voor Brand is het zoeken naar oplossingen en systematisch verbeteren. 'Ons bedrijf is een *social enterprise*; als we winstgevend worden, gaat 50% naar goede doelen', geeft Van der Hoeven aan. Samen met Brand is hij dankbaar voor de kansen die het bedrijf gekregen heeft van Hoornbeek College Gouda. 'Het was voor beide partijen een sprong in het diepe, maar we kregen het vertrouwen en zagen al snel dat het voor beide partijen erg goed werkte.' Die doorbraak opende deuren richting andere mbo-scholen. 'Het systeem waarbij school, bedrijf en student met elkaar in verbinding staan, werkt goed. Studenten leveren opdrachten in, de school monitort de voortgang en het bedrijf ziet welke vervolgstappen eraan zitten te komen.'

Brand sluit samenvattend af: 'We zijn nu acht jaar verder en beginnen langzaam levensvatbaar te worden; we hebben met zeven ROC's een contract. Zo hebben we vierduizend studenten en zesduizend stageorganisaties die de methode gebruiken. We weten niet wat de toekomst brengt, maar in vertrouwen kijken we vooruit naar welke deuren opengaan.'

- ▶ 1e aflevering: Ontstaan van het bedrijf
- ▶ 2e aflevering: De tool en de ervaringen van studenten

DE LERAAR ALS GIDS

Beste Bram & Bram,

Wat boeiend om met de bril van *Gidsen* door de school te lopen! Ik nodig jullie uit om mij te volgen: Maandagmorgen; collega Judith verzorgt de weekopening. Wat een groot goed om samen met de collega's de week te beginnen rondom de Bijbel. Als thema kiest ze voor de geschiedenis uit Markus 10 waarin moeders hun kinderen naar Jezus brengen. Mooi dat ze een accent legt bij "actief brengen", maar ook bij "actief verhinderen": een scherpe spiegel waarmee wij de week in gaan. Hoe zien wij onze leerlingen? Hoe zien wij Jezus in relatie tot onze leerlingen? Wanneer zijn wij in onze goedbedoelde – maar misplaatste – ijver een sta-in-de-weg? Als team bidden we samen om kracht voor de week en leiding van de Heilige Geest, opdat we voor onze leerlingen een gids tot Christus mogen zijn.

Na de weekopening loop ik met koffie naar het hek. Een collega wacht de leerlingen op en maakt een praatje met hen. Ze ziet hoe de ene leerling opgewekt naar school komt, 'Boks!', maar ook hoe een leerling haar probeert te negeren, omdat hij niet lekker in zijn vel zit. Even legt ze een hand op zijn schouder: 'Fijn dat je er bent, Olaf!' Terwijl deze twee leerlingen naar binnen lopen, weet ik dat ze in hun klas ook opgevangen worden door collega's die hen écht willen zien en geoefend zijn in het helpen ondertitelen van gevoelens en gedrag zonder hier een oordeel aan te koppelen. Doen wij dit vanuit ons Godsbeeld of mensbeeld?

Als alle leerlingen ingecheckt zijn en in staat zijn om in de groep onderwijs te ontvangen, begint de dagopening. Ik hoor en zie leerlingen psalmen meezingen die ze thuis niet zingen, maar omdat ze bij ons onderwijs volgen mét ons mogen "indrinken".

In de groep die ik bezoek, wordt gevraagd of er iets is om voor te danken of bidden. Pijnlijk eerlijk komt er reactie: 'Dat ik weer vaker naar mijn papa kan' of 'Dat het thuis goed gaat.' Ontroerend hoe de collega's met en voor de kinderen bidden. We zien ze als aan onze zorgen toe betrouwd, opdat wij voor hen "de handen van Jezus" mogen zijn. Kan dat, in zo'n gebroken wereld?

Op school zien wij leerlingen van wie het pad niet over rozen gaat. Achter hun bravoure, masker of uitdagend gedrag schuilt de angst om weer te falen, gekwetst of verlaten te worden. En is dat verwonderlijk. Wat doet het met je als je op je achtste al drie verschillende scholen gehad hebt waarbij 'het niet ging' of dat je weet dat je weer naar een ander gezinshuis zult moeten? En soms merk je door de leerlingen heen de intergenerationele stress. Is streven naar heling dan niet goedkoop? Toch ervaren wij het als onze opdracht om, gegeven deze gebrokenheid, toch perspectief te bieden en helend te onderwijzen. Daarbij realiseren wij ons dat, in deze gebrokenheid, de enige houvast is als leerlingen en ouders door genade leren om hun (soms moeilijke) leven met Christus te gaan. In *Gidsen* gaan jullie het thema "gebrokenheid" niet uit de weg. Hoe kan het (speciaal) onderwijs volgens jullie nog meer een plaats zijn van heling in een gebroken wereld?

Hartelijke groet, Sjaak

J.J. (Sjaak) Jacobsse
schoolleider Gespecialiseerd onderwijs Gouda

Beste Sjaak,

Dank je wel voor je brief. Er klinkt bewogenheid met leerlingen in door. Daarmee maak je het thema "mensbeeld" meteen concreet. Voor een christelijk mensbeeld is immers essentieel dat wij leerlingen zien: zijn ze echt in ons blikveld, hebben we oog voor hun vragen, voor hun pijn en teleurstelling, voor hun hoop? Mooi ook om te zien hoe je dit christelijk gestalte geeft door de nadruk op Christus. Zien wij leerlingen door de ogen van Christus? Nemen we hen bij de hand, of zijn we juist een sta-in-de-weg? Bij de kwetsbaarheid van leerlingen is deze vraag des te urgenter. Voor hen is de leraar immers iemand die ze kunnen vertrouwen, te midden van veel onzekerheid.

Jouw vraag is hoe onderwijs nog meer een plaats van heling kan zijn in een gebroken wereld. Je schrijft vanuit de context van het speciaal onderwijs. Daar focussen wij in ons antwoord ook op; want wij denken dat het speciaal onderwijs een testcase kan zijn voor het christelijke karakter van ons onderwijs. Hier zijn de vragen rondom kwetsbaarheid en gebrokenheid immers manifest. Vanuit de kern gedacht, zeggen we dat het 'Laat de kinderen tot Mij komen' op school gepraktiseerd wordt. Vooral natuurlijk doordat in de Bijbelvertelling het Woord van God klinkt. Heling gebeurt doordat de genade van Christus het hart van kinderen vervult. Daar heb je als leraar een belangrijke taak in.

Vanuit deze kern denken we echter ook breder. 'Laat de kinderen tot Mij komen' heeft ook te maken met gastvrijheid, met betrokkenheid op leerlingen en de gezinnen waaruit ze komen, met niet weggijken voor hun problemen. Heling blijft dus niet beperkt tot een goede Bijbelvertelling, maar gaat ook over de belichaming van onze idealen in onze schoolcultuur. Heling wordt versterkt door een klimaat waarin je als leraar veiligheid biedt, door de manier waarop je niet weggijkt als leerlingen botsen, door het doorzien van het gedrag van leerlingen met het oog op de vraag die erachter ligt.

Voor speciaal onderwijs is heling urgent; het zou mooi zijn als de lessen van jullie scholen tot zegen zijn voor andere scholen. Want elke leerling heeft heling nodig. Elke leerling is immers schepsel naar Gods beeld.

Hartelijke groet,

Bram & Bram

CHRISTELIJK ONDERWIJS ZONDER EEN PENNY SUBSIDIE

Schotse christenouders bekostigen zelf het onderwijs van hun kinderen. Wat vraagt dat van hen? Wat zegt dat reformatorische ouders in Nederland? Een kijkje buiten de bubbel van de Biblebelt.

Zo'n honderd jaar geleden besluiten de Schotse kerken de scholen aan de overheid te geven. Op voorwaarde van behoud van het christelijk karakter van het onderwijs. In de loop van de tijd raakt die voorwaarde steeds meer buiten beeld. Op veel christelijk opgevoede kinderen die staatsscholen hebben bezocht, krijgt het atheïstische gedachtegoed vat. Daardoor verlaten zij de kerk. Christenouders met zorgen over deze ontwikkeling zoeken in eerste instantie hun toevlucht in thuisonderwijs.

Geloof en gebed

Voor Janneke Fraser-van Panhuis en haar man in Glasgow is thuisonderwijs vanwege gezinsomstandigheden geen optie. De kerk waarbij zij aangesloten zijn, vindt dat hun kinderen op de staatsscholen een lichtend licht en een zoutend zout moeten zijn. In haar worsteling rond schoolkeuze en vorm van onderwijs moet Janneke twee andere vrouwen met dezelfde vragen. De moeders gaan met elkaar in gebed om een christelijke school. Fraser-van Panhuis ontwikkelt een visiestuk en nodigt kerken uit om aan te schuiven bij een bijeenkomst over een mogelijke stichting van een school. 'Zo'n vijftig mensen gaven gehoor aan de uitnodiging. Het zaadje voor christelijk onderwijs is in geloof en gebed gestrooid.'

De eerste Melville-Knox school start met vijf leerlingen en een leerkracht. Nu zijn er vier scholen. Onder de paraplu van de

onlangs opgerichte overkoepelende organisatie BRCES (Board of Reformed Christian Education in Scotland) wordt hard gewerkt aan het opzetten van scholen voor zowel po als vo in andere plaatsen dan Glasgow. De school in Aberdeen is in augustus jl. gestart met veertien leerlingen. Er zijn besprekingen gaande voor scholen in Inverness, Dundee en St Andrews.

De Bijbel aan de basis

Als moeder, bestuurslid en vrijwilliger blijft Fraser nauw betrokken bij het onderwijs. Zij vertelt dat de Melville-Knox scholen voor hun bestaansrecht teruggaan naar het gedachtegoed van kerkhervormer John Knox. Volgens zijn visie moet in elke "parochie" van de kerk een christelijke school staan die toegankelijk is voor alle leerlingen uit het hele gebied. Alle kinderen – ook niet-christelijke – moeten de Bijbel kunnen lezen.

In de praktijk betekent dat voor het curriculum dat de Bijbel aan de basis ligt van alle vakken. 'In het onderwijs staat God centraal, niet het kind. Verkeerd gedrag staat allereerst in het licht van Gods gezag. Wanneer een leerling zich heeft misdragen, ook al heeft hij een ander geen pijn gedaan en is er niets kapot, is het zonde tegenover de Heere.' Het gaat in de omgang met de kinderen om het hart. Leerkrachten verwachten dat hun pupillen direct en met een blij gezicht gehoorzamen als er iets van hen wordt gevraagd. 'Uiterlijk gehoorzamen met een nukkig gezicht of onverschillige houding betekent dat je niet gehoorzaam bent.'

.....
'Het zaadje voor christelijk onderwijs is in geloof en gebed gestrooid'
.....

Janneke Fraser-van Panhuis

Zegeningen tellen

Seksuele vorming is een verantwoordelijkheid van en opdracht voor ouders. 'Dat vak hoort niet thuis op een basisschool. Daarover hoeven onze scholen ook geen verantwoording af te leggen aan de inspectie. Die kijkt alleen naar de kwaliteit van onderwijs, leerkrachten (zijn ze bevoegd en geregistreerd) en de brandveiligheid van de gebouwen.'

Fraser-van Panhuis roept Nederlandse ouders op hun zegeningen te tellen. 'Jullie wonen in het enige land ter wereld met gesubsidieerd christelijk onderwijs!' Ze benadrukt alert te blijven op alles wat dat onderwijs naar Gods Woord kan ondermijnen. 'Blijf ervoor strijden en bereid je erop voor dat het je ooit financiële offers gaat kosten. Het gezin als hoeksteen van de samenleving staat overal onder druk.'

Meer dan alleen geld

Op de staatsscholen is de genderideologie hot item, ziet Martijn Kroon van de Stichting Vrienden van Christelijk Onderwijs Schotland (SVCOS)*. Op school krijgen kinderen

Actie Hoornbeek College voor Schotse scholen

Tijdens zijn jubileumjaar heeft het Hoornbeek College een actie gevoerd voor de Schotse scholen. Een citaat uit de aanbevelingsbrief: 'De diepe geestelijke nood van Schotse kinderen kan niet zomaar aan ons als rijk gezegende reformatorische christenen voorbijgaan. Het gaat om het ene nodige voor de Schotse jeugd.' Benieuwd naar de opbrengst? Neem een kijkje bij <https://svcos.nl> en scroll ook even door naar een informatief filmpje over de Schotse scholen.

alle mogelijke genderissues voorgeschoteld. Ze moeten zoveel mogelijk uit de invloedssfeer van hun eigen ouders komen. 'Een van staatswege toegewezen "reserveouder" mag meebe-slissen over zaken die de opvoeding aangaan. Een kind kan zich in de klas omkleden naar hoe het zichzelf ervaart, zonder dit aan de eigen ouders te vertellen.'

Het niet-bekostigde onderwijs in Schotland kost meer dan alleen geld. 'Ik zie daar dat ouders hun hart en leven toewijden aan Bijbelgetrouw onderwijs.' Al is het financiële plaatje niet te onderschatten. Een bedrag van €300 per maand per kind is fors. Docenten nemen genoeg met de helft of twee derde van het salaris dat ze op een staatsschool kunnen verdienen. Kroon kan moeilijk wennen aan de slecht onderhouden schoollokalen met oude tafeltjes en verouderde computersystemen. Hij proeft daar wel de pioniersgeest. 'Mensen zijn met weinig tevreden – dat vind ik voortdurend een spiegel voor onszelf. We vinden bijna dat we recht hebben op gesubsidieerd christelijk onderwijs.'

STEUN VOOR BIJBELGETROUW ONDERWIJS IN SCHOTLAND

SVCOS werft als Nederlandse steunstichting fondsen voor Bijbelgetrouwe Schotse scholen. Bij een continu geldgebrek op de lopende rekening om salarissen uit te kunnen keren, draagt de stichting structureel per maand bij. Ook financiert ze projecten zoals bijvoorbeeld de bekostiging van een onderwijsassistent of de aanschaf van laptops. Bestuursleden bezoeken de scholen twee keer per jaar. De Schotse scholen ervaren door deze bijdragen ook mentale steun.

BENUT HET VERSCHIL

De kracht in onderwijsteams wordt vaak niet volledig benut. Ook is er weinig onderzoek gedaan naar de effecten van diversiteit op onderwijsteams. Hannah Bijlsma en Mirjam Keyser geven in *Erken de ongelijkheid* (beste onderwijsboek van 2021) verschillende handreikingen om beter om te gaan met diverse talenten binnen een team.

De kernvraag bij dit onderwerp is of het onderwijsveld in Nederland behoefte heeft aan veelzijdige onderwijsteams met anders of extra opgeleide leraren. Het boek gaat over uiteenlopende onderwerpen en per hoofdstuk is een expert aan het woord. In dit artikel zoomen we in op het tweede en derde hoofdstuk. Daarin gaat het over de invloed van diversiteit op onderwijsteams. Leerkrachten die hebben doorgestudeerd, anders zijn opgeleid of ervaring met ander werk hebben, worden met name aangesproken in dit boek.

Kwaliteitsverhoging

Bovengenoemde kernvraag wordt positief beantwoord, want specialisatie van leraren in een bepaalde inhoud of rol leidt tot efficiëntere taakverdeling binnen een team en kwaliteitsverhoging van het onderwijs. Bovendien blijkt dat, als specialisten taken van anderen overnemen, er tijd kan vrijkomen voor (niet-)lesgebonden taken. Bij intensief samenwerken ontstaan er meer mogelijkheden om te leren. Het voordeel van

uiteenlopende leraarkwaliteiten kan op een informele manier zichtbaar worden bij contact in de wandelgangen en tijdens teamoverleg. Formeler ingekaderd is de toegevoegde waarde meer te zien in kennis, ontwikkelgroepen, onderzoek door docenten en gezamenlijke voorbereiding van lessen.

Probleem

De auteurs stellen dat veel leerkrachten zich professioneel te weinig ontwikkelen en dat in de teams lang niet optimaal wordt samengewerkt. Daarbij is een goede werkrelatie belangrijk; het blijkt dat op veel scholen leraren elkaar te weinig kennen en, in het verlengde daarvan, niet zo vaak openhartige gesprekken voeren. Door de schoolleiding wordt de toegevoegde waarde van anders opgeleide leraren vaak niet (h)erkent en voor de leerkrachten is er vaak te weinig cognitieve uitdaging. Het probleem wordt in drie delen gesplitst: 'Het beroep van leraar tekent zich door vrijheid, gelijkheid, maar ook vaak eenzaamheid.' De auteurs noemen verschillende redenen voor het probleem. Het beroepsbeeld verandert weinig. Leraren moeten het werk binnen de klas een-op-een

opknappen, maar zijn minder professioneel dan ze denken. Ze gaan vaak in de "uitvoeringsstand" staan en elkaar zinvol aanspreken is er dan niet bij. De verwachting van bovenaf is dat leerkrachten alle facetten van het verzorgen van onderwijs bieden. Dat stimuleert geen verschil. Als er verschil wordt gezien, moet dat vooral worden weggewerkt. Ten slotte zie je dat in het leerstofjaarklassensysteem één persoon de rol van leraar vervult. De verwachtingen van ouders zijn op die persoon gericht en veel minder op het team.

Binnen het systeem "onderwijs" is stabiliteit en flexibiliteit nodig. Verschillende aspecten vragen ook verschillende deskundigheden. Het boek stelt dat complexiteit variatie vraagt (*Law of Requisite Variety*). Bij een stabiel systeem moet er veel aandacht zijn voor de zaken die voor stabiliteit zorgen, maar dus ook voor het wegnemen van dingen die te veel variatie veroorzaken.

Gezamenlijk

De verandering kan worden gemaakt door van nascholing naar professionalisering te gaan. Nascholing is vaak gericht op wegwerken van tekorten, terwijl professionalisering gericht is op talenten ontwikkelen. De auteurs stellen voor om als onderwijsteam collectief op te trekken. Je leert vooral als je gezamenlijk iets moet bereiken en als iedereen zich daar ook verantwoordelijk voor voelt.

In de praktijk blijkt dat leraren met ontstane problemen vooral individueel aan het werk zijn en dat er misschien wel te weinig oog is voor de eigen ontwikkeling. Voor leraren is lang niet altijd zichtbaar welke loopbaanmogelijkheden er zijn. Daarnaast zijn het bijna nooit leerkrachten die bezig zijn met ontwikkeling van methoden, onderzoek en onderwijsbeleid. Juist door leraren hier wel voor te vragen ontstaat een betere samenwerking. Anders het een smal, eenzaam beroep.

Spagaat

Kunnen ontwikkeling stimuleren en verschillen erkennen samengaan? Die twee begrippen zijn de kern en passie van onderwijs. Het boek blijft niet in het probleem hangen, maar biedt vanuit een model handreikingen om ontwikkeling te stimuleren en daarbij ook ruimte bieden aan verschil. De zes loopbaanmogelijkheden die worden genoemd zijn herkenbaar en laten zien dat leraren kunnen ontwikkelen en specialiseren.

1. Hiërarchisch (doorgroeimogelijkheden);
2. Groei in bekwaamheid (steeds beter worden);

Hannah Bijlsma werkt als leerkracht (po) en is onderwijsonderzoeker. Samen met Mirjam Keyser, die docent Specialist jonge kind op de pabo is, heeft zij de Beroepsvereniging Academici Basisonderwijs opgericht.

3. Horizontale groei (andere rollen);
4. Overstap tussen contexten (werkdomein verbreden);
5. Reikwijdte (op verschillende niveaus bezig zijn);
6. Open en hybride (loopbaan niet beperkt tot school).

Het erkennen en faciliteren van loopbaanmogelijkheden maakt het leraarschap aantrekkelijker en bevordert ook collectief en informeel leiderschap. Schoolleiders en bestuurders moeten zorgen dat medewerkers gericht zijn op samenwerken en dat er genoeg mogelijkheden voor ontwikkeling zijn. Sollicitaties moeten niet alleen gaan over kwaliteit van lesgeven, maar ook over ontwikkelmogelijkheden binnen de school. Gelukkig zien de auteurs zien dat deze ontwikkeling gaande is en op steeds meer scholen zichtbaar is.

Leraren zijn minder professioneel dan ze denken

Het boek laat duidelijk zien waar de professionalisering van leraren in tekortschiet. Het nadeel van de structuur per hoofdstuk is dat er soms wat overlap is tussen de thema's. Ook past een aantal voorbeelden echt niet bij reformatorisch onderwijs, net zomin als de maakbaarheidsgedachte.

In het boek worden veel concrete handreikingen gedaan om als team beter samen te werken. Daarbij is het intermezzo aan het eind van elk hoofdstuk leuk gevonden. Vanuit de praktijk geeft steeds iemand anders een reactie op de behandelde thematiek en in een vraaggesprek wordt duidelijk hoe de werkzaamheden eruitzien en hoe de nieuwe functie tot stand is gekomen. Leidinggevend kunnen zeker leren van dit boek en ook voor leraren die willen professionaliseren is het een aanrader.

Erken de ongelijkheid (148 blz.)
Hannah Bijlsma en Mirjam Keyser
Prijs: €25,00

Wij geloven dat het samen kan

terecht

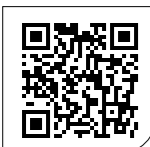
RENÉ TROMP
Juridisch adviseur en
hrm-adviseur bij VGS

Wij geloven dat God elk leven geeft en liefheeft. Elk leven verdient het om gezien en beschermd te worden. Juist als het leven kwetsbaar is raken geloof, zorg en gezondheid elkaar.

Meer informatie:

dechristelijkezorgverzekeraar.nl

Integraliteit als stimulans voor duurzame inzetbaarheid

Breedvormende opleidingsconcepten stimuleren de ontwikkeling van zelfbewuste individuen die in verbinding staan met zichzelf, de ander en de wereld om hen heen. Zo kunnen zij vanuit een gezonde basis van eigenwaarde met hun talenten en interesses van betekenis zijn voor de samenleving. Dit vraagt een aanpak waarbij alle dimensies van het mens-zijn, (fysiek, sociaal, emotioneel, cognitief, creatief, spiritueel en ethisch) worden gezien, gewaardeerd en gestimuleerd, zo stelt Leone de Voogd in haar artikel van 5 juni 2023 op breedvormendonderwijs.nl.

Een dergelijke onderwijsvisie raakt de persoonlijke referentiekaders van leraren en schoolleiders, zo stelt ook Stichting NIVOZ. Onderwijzen vraagt meer dan vaardigheden en kennis, het doet een appel op de leerkracht om er als persoon te zijn – met hart, hoofd, handen én vanuit pedagogische tact. Whole Child Development kan in die zin niet zonder Whole Teacher Development. Het vraagt om leraren die zowel als mens als in het professionele zelfverstaan breed en diep ontwikkeld zijn. Leraren die werken vanuit een pedagogische oriëntatie, waarin zij in de ontmoeting met het kind bereid zijn om open en onbevooroordeeld te kijken en te luisteren naar wat zich aandient.

Zo'n benadering vraagt veel van leerkrachten en onderwijsondersteuners, namelijk primair leerkrachten die in verbinding staan met zichzelf. En dat in verbinding staat met jezelf vraagt rust, ruimte en bezinning. Dat vraagt een leerkracht die zichzelf kent, ook in het licht van een alomtegenwoordige God Die ons vraagt Hem lief te hebben boven alles en onze naaste als zichzelf. Een mens die vanuit die onmogelijke opdracht door Woord en Geest vrede ervaart, omdat Christus Zelf voor hem die opdracht heeft vervuld, en die vanuit die vergevende liefde betekenis geeft aan de wereld om hem heen. En het is juist die rust en vrede die door ons jachtige leven in deze tegenwoordige tijd zo vaak onder druk staat.

Dat (professionele) rust en geestelijke en fysiek welbevinden onder druk staan, zien ook partijen bij de cao po. Ook in het recent gesloten onderhandelaarsakkoord voor een nieuwe cao po komt deze zoektocht naar het stimuleren van gezond en bezield werken naar voren. Het inzetbaar zijn in alle levensfasen vraagt, aldus sociale partners, onder meer een heroverweging van faciliteiten als het individuele professionaliseringsbudget en het urenbudget voor duurzame inzetbaarheid. Tegen de achtergrond van sterk stijgende ziekteverzuimpercentages onder jonge leerkrachten, ook op onze scholen, is dit een uiterst prangend vraagstuk. Ik durf daarbij te stellen dat duurzaam inzetbaar blijven, zeker in jongere levensfasen, veel te maken heeft met voorkómen van zelfvervreemding. En het voorkómen van die zelfvervreemding vraagt oprechte keuzes mét ons hart.

Wanneer een bezinning op breedvormende kindontwikkeling ons brengt bij de vraag hoe ook alle bij het onderwijsproces betrokken professionals in verbinding staan met zichzelf en bovenal met onze milde Zegenader, dan mogen we voor spoed verwachten!

‘Voldoe aan de eisen, zonder je te laten leiden door de overheid’

Na 34 jaar het christelijk-reformatorisch onderwijs gediend te hebben en na elf jaar Kamerlidmaatschap namens de SGP, kijkt Roelof Bisschop terug en vooruit. Hij ziet kansen én uitdagingen voor onze scholen, en hij signaleert verschuivingen. ‘De inspectie moet de kwaliteit van het onderwijs toetsen, niet de keuzes die de scholen maken.’

Toen Bisschop in 1978 startte in het voortgezet onderwijs, werd er nog veel klassikaal en frontaal lesgegeven. De oud-docent: ‘Wel werd het steeds belangrijker om af te wisselen binnen je les. De manier waarop was de keus van de docent. Later kwamen er allerlei onderwijsvernieuwingen, waardoor de onderwijsinspectie steeds vaker een oordeel gaf over de didactische aanpak op een school. Dat ging veel te ver.’

Het vertrekkende Kamerlid was niet de enige die deze ervaring had. ‘Ook Paul van Meenen van D66 had dit als

schoolleider ervaren. Daarom hebben we samen met hem en Michel Rog van het CDA een initiatiefwet gemaakt die de taak van de inspectie duidelijker omschreef: alleen een oordeel geven over de wettelijke taken van een school, over de kwaliteit van het onderwijs, zeg maar. Dit initiatiefvoorstel kreeg brede steun, zowel in de Tweede als in de Eerste Kamer.’

Kansen en uitdagingen

‘Het christelijk-reformatorisch onderwijs biedt over het algemeen uitstekende resultaten’, gaat de politicus verder. ‘Daarin liggen kansen voor deze scholen. We moeten deze kwaliteit

blijven leveren en onze leerlingen goed voorbereiden op vervolgonderwijs en op hun plaats in de maatschappij. Een veilig pedagogisch klimaat is daarbij van groot belang. Dat kun je alleen samen bereiken en het helpt dan enorm als ouders en leerlingen ervaren dat de school ook van hen is.’

Daarnaast ziet Bisschop uitdagingen. ‘De grootste uitdaging is hoe je binnen de toenemende overheidsbemoeienis de grondslag gestalte blijft geven en deze handhaaft. Van belang is hierbij dat docenten zich blijven bezinnen op de geestelijke erfenis die ons nagelaten is. We hebben voeding nodig uit eigen bronnen: het bewust lezen van de Bijbel en ons blijven oriënteren op dat wat ons aangereikt wordt vanuit het verleden. Het gaat hierbij niet alleen om dogmatiek, ook om ethiek en leefstijl. Als je je niet voedt met geestelijk voedsel, verschraal je.’

Stichting Studie Nadere Reformatie

Om de achterban te voeden, organiseert de Stichting Studie Nadere Reformatie (SSNR) wintercursussen voor alle geïnteresseerden. Bisschop is daar de “cursusleider” van. ‘Die cursussen zijn niet alleen voor onderwijzers bedoeld. Wel hopen we veel mensen uit het onderwijs te bereiken en is er een certificaat beschikbaar dat als bewijs van deelneming kan dienen. De cursus heeft als doel om deelnemers structureel te voeden met onze geestelijke erfenis en richt zich op iedereen die geïnteresseerd is in de (Nederlandse) kerkgeschiedenis. Tijdens de cursusochtenden worden geen concrete handreikingen gedaan voor bijvoorbeeld de lespraktijk, maar er is wel sprake van bewustwording hoe waardevol de verbondenheid met ons rijke verleden is. We missen op dit moment echter de instroom van jongere deelnemers. Het zou goed zijn als schoolleiders hun medewerkers op deze cursussen zouden attenderen. Het is een laagdrempelige en inspirerende manier om hun doorgaande vorming te stimuleren. Dat is waardevol, want zij zijn het die onze leerlingen vormen.’

Niet neutraal

Dat er op scholen burgerschapsvorming gegeven wordt, beoordeelt het Kamerlid als positief, al kan dit in de praktijk zowel kansen als bedreigingen opleveren. ‘Voorheen werd er impliciet al heel veel gedaan op dit terrein. Nu wordt vereist dat dit expliciet deel uitmaakt van de lesplanning. Burgerschapsvorming richt zich op drie kernwaarden: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. Scholen mogen daar hun eigen levensbeschouwelijke visie naast zetten. En hier gaat het al mank. Die

benadering suggereert dat deze kernwaarden neutraal zijn, maar dat zijn ze natuurlijk niet. Ze worden ingevuld vanuit

de eigen geloofsovertuiging of levensbeschouwing. Die bepalen dus hoe je burgerschap in de praktijk vormgeeft.’ Dat de levensbeschouwelijke visie van het christelijk-reformatorisch onderwijs soms voor spanningen zorgt, is de politicus bekend. ‘Zo kent onze samenleving een seksuele diversiteit die haaks staat op Bijbelse waarden. Het is goed om dit aan de buitenwereld te blijven uitleggen, ook al is dit een heel gevoelig punt. We willen de mensen zeker niet afwijzen, maar wel afstand nemen van bepaalde keuzes die ze maken. Dat wordt nogal eens gezien als het afwijzen van de persoon die ze

maakt, ook al is dat absoluut niet de intentie.’ Bisschop geeft adviezen voor wie hiermee worstelt. ‘Oriënteer je breed op het onderwerp en ga het gesprek aan met mensen die het betreft. Zo moeten we bijvoorbeeld naast de pubers staan die lijden onder genderdysforie (het gevoel hebben in een “verkeerd” lichaam geboren te zijn). We helpen ze echter niet door erin mee te gaan. Wel is het goed om te zoeken naar de balans.’

Vrijheid, gelijkheid en solidariteit

‘Met de eis van burgerschapsvorming heb ik dus geen moeite’, gaat het Kamerlid verder, ‘wel met de invulling die verwacht wordt. De toenemende overheidsbemoeienis kan hierbij een bedreiging vormen, want hoever reikt de vrijheid van onderwijs? De godsdienstige grondslag van de school wordt door de overheid steeds meer als sausje gezien die men over het onderwijs heen mag gieten. Ik heb diep respect voor de manier waarop het christelijk-reformatorisch onderwijs omgaat met de invulling van het burgerschapsonderwijs en zou tegen onderwijzers uit onze kringen willen zeggen: blijf nadenken over de Bijbelse waarden en normen om van daaruit de kernwaarden in te vullen. Dan voldoe je aan de eisen, zonder je te laten leiden door de overheid. Dit geldt overigens niet alleen voor het christelijk-reformatorisch onderwijs. Ook rooms-katholieke en antroposofische scholen interpreteren vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit vanuit hun eigen visie, net zo goed als openbare scholen dat doen. Overigens valt dat op openbare scholen niet mee. Vraag maar eens aan een liberaal en aan een socialist wat ze verstaan onder vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit en je krijgt zes verschillende antwoorden.’

Recht en plicht

‘Ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van hun

Zien keukens
van goede huize

SINDS 1935
HUISMAN
keukens | sanitair | doe het zelf

Voltastraat 1, Alblasterdam
078 69 32 541

WWW.HUISMANKEUKENS.NL

kinderen', stelt de SGP'er, 'niet de school, de leerkracht of de overheid. Het is hun recht en hun plicht om voor hun kinderen het onderwijs te kiezen dat aansluit op hun opvoeding. Anders krijg je staatsonderwijs en staatsopvoeding. Daar moeten we ver bij vandaan blijven. Ouders zijn vrij om de opvoedingsverantwoordelijkheid zo vorm te geven dat die past bij hun geloofsovertuiging of levensbeschouwing.'

Tekort

Een van van de bedreigingen van het onderwijs is het enorme tekort aan leerkrachten. Het Kamerlid: 'Er wordt heel hard aan jonge mensen getrokken. Ook defensie, de politie, de zorg, ze kampen allemaal met personeelstekorten. Zonder dat weg te wuiven, wil ik wijzen op de aandacht die het onderwijs verdient. Onderwijs is wezenlijk voor de opvoeding van de komende generatie. Daarom zou ik iedereen die er enige feeling mee heeft willen oproepen om een baan in het onderwijs te overwegen. Als je niet geschikt bent voor het onderwijs, moet je er vooral niet aan beginnen. Dan word je er zelf niet gelukkig van en zijn de school en de leerlingen er niet mee geholpen. Maar als je de kwaliteiten wel hebt: denk er dan eens over na.'

Voorbij

'De politiek had eerder in moeten grijpen', vindt Bisschop. 'Zo'n tien jaar geleden was er een overschot aan leerkrachten. Toen hadden er reserves opgebouwd kunnen worden door pas afgestudeerde docenten boventallig in te zetten en ze zo voor het onderwijs te behouden. Dat is niet gebeurd. Velen die geen baan konden krijgen op een school, zijn toen buiten het onderwijs hun loopbaan begonnen. De meesten van hen komen niet meer terug. Nu worden allerlei initiatieven genomen om de bezetting van scholen te optimaliseren. Neem het voorstel om de tekorten regionaal aan te pakken. Ik denk niet dat dit gaat werken, omdat onderwijsgeevenden zich niet als een poppetje laten verplaatsen.'

Toch denkt de onderwijsman dat het te eenvoudig is om de bal alleen bij de overheid te leggen. 'We weten dat heel veel starters afhaken. Dan moeten scholen in de spiegel kijken. Zodra scholen in staat zijn om hun starters vast te houden, ben je binnen de kortste keren van het tekort af. Dat wordt te weinig benoemd.' De oud-directeur noemt een paar factoren die de uitstroom bevorderen. 'Een veel gehoorde klacht is dat er te weinig begeleiding is en dat starters zich te weinig gesteund voelen.'

'Zodra scholen in staat zijn om hun starters vast te houden, ben je binnen de kortste keren van het tekort af'

'Ook een warm pedagogisch klimaat kan het behoud van nieuwe instromers bevorderen', gaat de politicus verder. 'Dan is er minder nariigheid en krijgen jonge mensen een eerlijke kans. Zorg voor "rust, reinheid en regelmaat". Kortom: voor orde. Als schoolleiding moet je er alles aan doen om daar de goede randvoorwaarden voor te scheppen. Anders raak je je nieuwe leerkrachten kwijt.'

ROELOF BISSCHOP

Geboren 30 november 1956, Staphorst

Opleiding

- ▶ 1975 - 1982 MO-opleiding docent geschiedenis 2e en 1e graads
- ▶ 1982 - 1984 doctoraal geschiedenis
- ▶ 1986 - 1993 promotieonderzoek (promotie 5 maart 1993, Utrecht)

Werk

- ▶ 1978 - 2008 Ichthus College Veenendaal resp. als docent geschiedenis, afdelingsleider onderbouw en sectordirecteur bovenbouw
- ▶ 1979 - 1982 docent geschiedenis Driestar College, Gouda
- ▶ 1985 - 2007 freelance docent bijvak kerkgeschiedenis MO geschiedenis 1e graads aan de Evangelische Hogeschool, Amersfoort resp. Christelijke Hogeschool De Driestar, Gouda
- ▶ 2008 - 2012 directeur Wartburg College locatie Revis, Rotterdam
- ▶ 2012 - 2023 lid van de Tweede Kamer namens de SGP

Enige nevenactiviteiten

- ▶ 1987 - 2007 lid van de gemeenteraad van Veenendaal namens de SGP
- ▶ 1988 - heden bestuurslid van de Stichting Studie der Nadere Reformatie (SSNR); vanaf 1994 verantwoordelijk voor de organisatie van de jaarlijkse wintercursus
- ▶ 2003 - 2011 lid van de Provinciale Staten van Utrecht namens de SGP

In deze rubriek ieder nummer een opiniërende bijdrage van een kritische denker die betrokken is bij het onderwijs. Het artikel is bruikbaar voor bespreking in docenten- of managementteam.

Deze maand:
Andre Knulst

Teamleider vwo 4-6 op de CSG
Prins Maurits (Middelharnis)
Buiten-promovendus TUA

Verantwoordelijkheid, meer ideaal dan werkelijkheid?

'Meneer, zet u de PowerPoint in de ELO?' 'Natuurlijk kan dat en voor de volledigheid is het misschien ook wel goed, maar ... ik vind het zo belangrijk dat jullie zelf je aantekeningen maken...' Een praktijkvoorbeeld van verantwoordelijkheid. Er zijn absoluut nog meer voorbeelden te bedenken. 'Jazeker, het is hun eigen verantwoordelijkheid!' In dit artikel wil ik wijzen op de spanning tussen het opvoedingsideaal van verantwoordelijkheid en de onderwijspraktijk. Vervolgens zal in een reflectie op ideaal en werkelijkheid een richting worden gewezen die wellicht aanleiding geeft voor verder gesprek.

In de missie van veel christelijke scholen is te lezen dat verantwoordelijkheid een leidende waarde en een ideaal is. In de praktische uitwerking valt verantwoordelijkheid dan vaak uiteen in twee sporen, namelijk verantwoordelijkheid voor het eigen leerproces en verantwoordelijkheid voor de samenleving en betrokkenheid op anderen.

Ideaal

In *Gidsen* wordt het opvoedingsdoel van de eigen verantwoordelijkheid van de leerling expliciet verwoord: 'Het pedagogische handelen heeft een persoon voor ogen die verlangt om voor God, de ander en in deze wereld zijn taak en roeping zelfstandig uit te oefenen' (Muynck & Kunz, 2021, p. 60). Verantwoordelijkheid is onlosmakelijk verbonden met het persoon-zijn. Kohnstamm stelt zelfs dat loochening van verantwoordelijkheid het ophouden van het bestaan van de persoon impliceert (Kohnstamm, 1956). Het ideaal is dat leerlingen werkelijk draager zijn van de verantwoordelijkheid die ze in hun geschapenheid hebben ontvangen van God, en daar in hun leven blij van geven tegenover God, hun naaste en de wereld om hen heen. In de joodse traditie wordt benadrukt dat verantwoordelijkheid een antwoord is op iets wat buiten ons ligt (Sacks, 2016). Verantwoordelijkheid ontstaat door het appel van de ander die vraagt om mededogen en hulp. De noden en behoeften van de ander worden zo onze eigen nood. Vanuit joods-christelijk perspectief is verantwoordelijkheid in essentie een relationeel begrip en het doortrekt heel ons bestaan. De onderwijsfilosoof Danner (2010) sluit hierbij aan door te spreken over *existentiële verantwoordelijkheid*. Existentieel, omdat het horen van de aanspraak en het komen tot een antwoord gepaard gaan met een innerlijke dialoog, waarbij je jezelf toezegt aan de ander. Dit vraagt wel het een en ander van jezelf als persoon, namelijk innerlijk overleg, gewetensvolheid en *commitment* (Jonsen, 1968). Het opvoedingsideaal van het christelijk onderwijs ligt bij existentiële dialogische verantwoordelijkheid, dat wil zeggen *het horen van de aanspraak en, na innerlijke dialoog, antwoorden in bereidwilligheid*. Je zou het ook *dialogische verantwoordelijkheid* kunnen noemen.

Werkelijkheid

In de onderwijspraktijk lijkt dit ideaal minder prominent aanwezig te zijn. Het voorbeeld uit de inleiding heeft

betrekking op een vorm van verantwoordelijkheid die docenten in het klaslokaal graag zien en bevorderen. Ook in gesprekken met leerlingen over verantwoordelijkheid worden dergelijke voorbeelden vaak genoemd. Bijvoorbeeld bij opdrachten weten leerlingen goed met wie ze wel willen samenwerken: 'Dat is iemand die wel zijn verantwoordelijkheid neemt.' Bij leerlingen en docenten staat deze *taakverantwoordelijkheid* hoog in het vaandel en het geheel van straf en beloning is gericht op het bevorderen hiervan. Onderwijsdoelen als *het bevorderen van eigenaarschap of verantwoordelijk zijn voor je eigen leerproces* hebben hiermee te maken.

Geleerd wordt om zelf doelen te stellen, zelf een agenda bij te houden, zelf een planning te maken, et cetera. Niet alleen de mentor of docent heeft hierin een rol, leerlingen leren in dit opzicht ook van elkaar.

Vanuit joods-christelijk perspectief is verantwoordelijkheid in essentie een relationeel begrip

Existentiële verantwoordelijkheid is terug te vinden in bijvoorbeeld de hernieuwde aandacht voor burgerschap die scholen stimuleert om verder te gaan met de brede vorming van leerlingen. In vakken en projecten worden leerlingen uitgedaagd om mee te doen in de samenleving en om commitment te tonen. In sommige situaties meer kennisgericht en reflectief, in andere situaties door daadwerkelijk aan de slag te gaan in maatschappelijke stages, buurt-

projecten en dergelijke. Leerlingen kunnen hierin vaak iets van persoonlijke voorkeur of interesse kenbaar maken. Het onderwijs maakt hierin een mooie beweging naar meer *existentiële verantwoordelijkheid* in een leeromgeving, waarbij het buitenschoolse deel uitmaakt van het leren. Het is wel de vraag hoeveel ruimte het onderwijs krijgt om deze beweging te maken, gezien de aanhoudende focus op taakverantwoordelijkheid en prestaties.

Reflectie

In de onderwijspraktijk signaleer ik een spanning tussen ideaal en werkelijkheid, waarover ik enkele opmerkingen maak en waarin ik een richting wil wijzen.

In de eerste plaats wil ik iets zeggen over *verantwoordelijkheid nemen* en *verantwoordelijk houden*. Het ideaal van het christelijk onderwijs ligt bij persoonsvorming en existentieel verantwoordelijk zijn van de leerling. Leerlingen leren verantwoordelijkheid te nemen voor anderen en hun omgeving. Echter, in de onderwijspraktijk wordt *verantwoordelijkheid voor het*

eigen leerproces vaak door de docent ingevuld met leertaken waarvoor leerlingen verantwoordelijk worden gehouden. Het is een pedagogische uitdaging om enerzijds de ontwikkeling van existentiële verantwoordelijkheid te stimuleren en anderzijds te rekenen met het belang van het leren vervullen van taken waaraan leerlingen zich dan ook moeten houden.

In de tweede plaats een opmerking over de *verbinding van taakverantwoordelijkheid met existentiële verantwoordelijkheid*. In de opvoeding is het goed om het vervullen van taken aan te leren en tegelijk ruimte te geven om daar steeds zelfstandiger in te oefenen door de mate van sturing te verminderen. Danner (2010) onderstreept dit door te wijzen op de rol van pedagogen om leerlingen bekend te maken met bepaalde verplichtingen en normen en hen daaraan te houden, met als doel dat dit hen helpt om later verantwoordelijkheid te nemen. Leerlingen zelf sluiten hierbij aan door te benoemen dat ruimte binnen kaders en ook vertrouwen in de relatie met de docent cruciaal zijn in hun gevoel van verantwoordelijkheid.

Mijn derde opmerking richt zich op het woord *eigen* in *eigen verantwoordelijkheid* en *eigen leerproces*. Dit woord benadrukt, wellicht onbedoeld, de individualiteit van de leerling, terwijl leren vooral een gezamenlijk proces is. We leren juist met en door elkaar. Het doel om leerlingen verantwoordelijk te laten zijn voor hun eigen leerproces kan in een prestatiegerichte cultuur zelfs ontaarden, doordat leerlingen zich extreem verantwoordelijk voelen voor hun eigen prestaties. Leerlingen hebben hun docent en elkaar nodig om verder te komen. We zijn binnen de klas hierin samen verantwoordelijk, waardoor we bewegen naar het ideaal van existentiële verantwoordelijkheid.

In mijn slotopmerking vervang ik het woord *eigen* door *zelf*, namelijk *zelfverantwoordelijkheid*. In het ideaal van verantwoordelijkheid gaat het om de verbinding met God, de naaste en de wereld om je heen. Maar hoe verhoudt verantwoordelijkheid zich tot jezelf? Is dat dan toch *eigen* verantwoordelijkheid? Waar eigen verantwoordelijkheid de individualiteit benadrukt, is zelfverantwoordelijkheid juist de uitkomst van de verbinding met God, de anderen en de wereld om je heen. Het *zelf* staat er niet alleen voor, maar staat in wederkerige verbinding, waardoor het *zelf* de ander en zichzelf leert kennen, namelijk: 'Ik ontdek de ander als iemand van betekenis en zo mag ik zelf ook iemand zijn die betekenis heeft.' Je leert jezelf achten in relatie tot je omgeving. Niet

Het ideaal van het christelijk onderwijs ligt bij persoonsvorming en existentieel verantwoordelijk zijn van de leerling

in een zelfzuchtig overtuigd zijn van eigen kwaliteiten of door een plat 'Kom op, je kunt het' van de ander, maar vanuit de hoop en verwachting dat jij ondanks eigen beperkingen toch bij kunt dragen aan het welzijn van de ander. Je mag ertoe doen, zoals de ander er ook toe doet. Deze zelffaching sluit betrokkenheid op de ander en de wereld om je heen in en je stelt jezelf beschikbaar: 'Hier ben ik. Ik kan niet anders' (Ricoeur, 1992). Inderdaad, dit is een geschenk van de Ander.

Literatuur

- ▶ Danner, H. (2010). *Verantwortung in Ethik und Pädagogik* (1. Auflage). ATHENA-Verlag.
- ▶ Jonsen, A. R. (1968). *Responsibility in Modern Religious Ethics*. Corpus Publications.
- ▶ Kohnstamm, P. (1956). *Persoonlijkheid in wording* (2e ed.). H.D. Tjeenk Willink en Zoon NV.
- ▶ Muynck, B. De, & Kunz, B. (2021). *Gidsen*. KokBoekencentrum Uitgevers.
- ▶ Ricoeur, P. (1992). *Oneself as Another* (K. Blamey, Trans.) (1st ed.). The University Of Chicago Press.
- ▶ Sacks, J. (2016). *Een gebroken wereld heel maken: verantwoordelijk leven in tijden van crisis* (Derde druk). Skandalon Uitgeverij B.V.

GESPREKSVRAGEN

Onderstaande vragen zijn bedoeld als handvatten om dit essay in groepsverband te bespreken.

- ▶ Welke invulling geef jij in je lessen aan "verantwoordelijkheid"? Hoe merken leerlingen dat aan jou?
- ▶ Op welke wijze wordt in jullie school als geheel verantwoordelijkheid bij leerlingen bevorderd? Waar ligt het zwaartepunt?
- ▶ Weet je zelf vanuit eigen ervaring van leerlingen die zichzelf leerden achten als betekenisvol persoon? Hoe ging dat? Wat deed ertoe in deze ontwikkeling?

REUNIE DRS MAGAZINE 50 JAAR

D.V. VRIJDAG 10 NOVEMBER
VOOR (OUD-)REDACTIELEDEN/SCRIBENTEN

We zijn dankbaar dat we als magazine zoveel jaar bestaan en willen hier graag met elkaar bij stilstaan. U mag deze uitnodiging verspreiden onder oud-redactieleden, zodat we zoveel mogelijk betrokkenen hopen te ontmoeten op 10 november.

Van harte uitgenodigd voor onze reünie! We willen u vragen zich op te geven via de QR-code.

Alleen als dit niet lukt, kunt u mailen naar hoofdredacteurdrs@vgs.nl

15.00 uur	inloop
15.30 uur	opening
15.45 uur	gespreksronde
16.30 uur	borrel
17.00 uur	diner

VGS

Driestar educatief

RMU

Laten horen en zien waar je voor staat

DEEL 2

Helderheid en duidelijkheid geven over waar je voor staat, is belangrijk. Dat geldt voor een school, maar niet minder voor een leerkracht of docent. Bijbelse profilering roept weerwoorden op. Wie heeft het voor het zeggen? Christenen in en om het onderwijs mogen laten horen dat het om Christus en Zijn spreken gaat. In Zijn licht zien wij het licht. En Zijn zaak vormt en doortrekt het onderwijs. Hij is het eerste en laatste Woord.

Door Gods genade en Zijn werk worden we zaakwaarnemers van Zijn zaak, om uit te dragen wat Hij vraagt en Wie Hij is. Verder komen we als zondige getuigen niet, maar Zijn Naam en eer zijn het meer dan waard. We dragen in het opvoeden en onderwijs uit wat we weten vanuit Gods openbaring. Dat heeft fundamenteel gezegd. We leren en belijden daarmee dat het hele leven niet onze zaak is, maar Zijn zaak. Dat is een diepe en ook ontspannende gedachte. Die sluit onze verantwoordelijkheid voluit in. We moeten werken zolang het dag is. Dat betekent dat we ons moeten inzetten om het goede te doen en te bevorderen. In het lokaal, de school en in de maatschappij. Als het nodig is, getuigen we er ook van in woord en geschrift.

Burgerschap is doen

Getuigen betekent bijvoorbeeld dat we de vrede zoeken voor de stad. Dat is onderdeel van burgerschap. Daarom moeten we goede burgers zijn die betrokken hun bijdrage leveren om die vrede te vergroten. Onze daden en houding doen ertoe en spreken meer dan wat we zeggen. Dat moeten kinderen al zo jong mogelijk leren. Als we door genade pelgrims zijn die op weg zijn

We moeten goede burgers zijn die betrokken hun bijdrage leveren om de vrede van de stad te vergroten

naar een beter en hemels vaderland (Hebr. 11) mogen we er ons niet aan onttrekken om op aarde het goede te doen. Dat heeft naast een sociale en maatschappelijke bijvoorbeeld ook een groene component. De opdracht om de aarde te bouwen en te bewaren (Gen. 2) geldt nog steeds. Na de zondvloed hebben Noach en zijn gezin niet de opdracht gekregen om een teruggetrokken bestaan te leiden. Ze kregen het nadrukkelijke opdracht om de aarde te vervullen (Gen. 9).

Onze opdracht is met de woorden van Psalm 37:3: *“Vertrouw op den HEERE, en doe het goede; bewoon de aarde, en voed u met getrouwigheid.”*

We kunnen daarin leren van de eerste christenen. De ruimte om als belijdend christen te leven stond bij hen vaak onder (grote) druk. Buiten de samenkomsten in huisgemeenten spraken ze door hun daden. Die vielen op en gaven een goede reuk. Hun dagelijkse leven was een illustratief boek. In ons burgerschapsonderwijs dienen we de dagelijkse praktijk ook heel dicht bij de geestelijke praktijk te houden. Heel het leven moet een dienst aan God en mensen zijn. Een dualiteit tussen zondag en door de week of tussen de dagelijkse praktijk en geestelijke zaken is funest. Het gaat om christendom uit één stuk. Dat geldt ondanks onze zondigheid en alle gebreken die daar helaas uit voortkomen. Dat moet ons eerlijk maken en diep doen beseffen dat we het van genade moeten hebben. Die kennis maakt ootmoedig en dat is als vertrekpunt belangrijk.

Huiswerk

In het licht van het voorgaande hebben we onze verantwoordelijkheid te nemen. En dan hebben we huiswerk. Burgerschapsonderwijs gaat allereerst over onszelf. *Practice what you preach*. Het omgaan met verschillen binnen de christelijke gemeenschap kan bijvoorbeeld beter. Oordelen worden nogal eens snel gegeven en ook wij vinden het moeilijk als overtuigingen over de waarheid niet gedeeld worden. En hoe sociaal veilig is het in eigen kring als iemand keuzes maakt die echt anders zijn? Omdat we ook in christelijke kring veel diversiteit kennen, is er veel mogelijkheid om te oefenen. Juist als die verschillen onze identiteit en levensovertuiging raken. Eigenlijk zouden we kampioen moeten zijn in het omgaan met verschillen, gezien het fijnmazige net van kerkverbanden en leefregels.

De werkelijkheid is helaas weerbarstig. Onze ervaring biedt geen enkele grond om parmantig te zijn. Eerlijkheid en bescheidenheid zijn op hun plaats. Christenen zijn stuntelaars en strompelaars. Laten we daar in het klaslokaal ook maar eerlijk over zijn, terwijl we er voluit aan blijven werken. We hebben ook hierbij steeds weer het onderwijs van Christus

Zelf nodig. Om te ontvangen wat ons ontbreekt en een goede houding aan te kunnen nemen. We lezen dat bijvoorbeeld in Mattheus 11:

‘Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven. Neemt Mijn juk op u, en leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart; en gij zult rust vinden voor uw zielen. Want Mijn juk is zacht, en Mijn last is licht.’ Over sprekend burgerschapsonderwijs gesproken.

Verantwoording

En als we over de schoolprofilering of de inhoud van het curriculum verantwoording af moeten leggen, staan we niet alleen. Christus Zelf geeft onderwijs over *hoe* we moeten getuigen. Sla er Mattheüs 10 nog maar eens op na. Hij geeft

de opdracht om voorzichtig, oprecht, realistisch en afhankelijk te werk te gaan. Verantwoordelijk zonder bezorgd te zijn.

Omdat we ook in christelijke kring veel diversiteit kennen, is er veel mogelijkheid om te oefenen in omgaan met verschillen

Voorzichtig zonder krampachtig te worden. Vrij in verbondenheid aan Hem. In heilige ontspanning, waarbij het geheim is dat de Heilige Geest helpt, zorgt en voorziet. Dan steunen we niet op onze vaardigheden, voorbereidingen en inzichten (al dienen die voluit ingezet te worden), maar spreken we met en voor Hem. Christelijk onderwijs begint ook in

dit opzicht op de knieën. Bijbels profileren kan niet zonder gebed om Gods zegen en Zijn Geest.

Deze lijn om te laten horen en zien waar we voor staan, is niet nieuw. In 1 Petrus 3:15-16 lezen we: *‘Maar heiligt God, den Heere, in uw harten; en zijt altijd bereid tot verantwoording aan een iegelijk, die u rekenschap afeist van de hoop, die in u is, met zachtmoedigheid en vreze. En hebt een goed geweten, opdat in hetgeen zij kwalijk van u spreken, als van kwaaddoeners, zij beschaamd mogen worden, die uw goede wandel in Christus lasteren.’*

Kwaliteit en identiteit horen dus bij elkaar. ‘Rekenschap’ geven en een ‘goede wandel’ horen beide bij het burgerschap van twee werelden. En dat mogen we helder laten horen en zien.

In het vorige nummer deel 1 als opening van een tweeluik.

BIJEENKOMST

MANAGEMENT- ASSISTENTENDAG 2023

Elk jaar biedt de VGS een leerzame en praktische actualiteitendag aan voor managementassistenten. Deze dag praten we u bij over de actuele ontwikkelingen op het gebied van financiële, personeels- en salarisadministratie en meer.

Kijk op www.vgs.nl/ma-dag en meld u aan!

VAKKUNDIG EN BETROKKEN

 D.V. donderdag
23 november 2023

 9.00 - 15.00 uur

 Zalencentrum De Parel,
Hardinxveld-Giessendam

VGS **ACADEMIE**